

HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

Ämneslärarprogrammet 300hp

EXAMENSARBETE

Att läsa eller inte läsa?

En studie om elevers läsvanor på det estetiska programmet

Deniz Özgurdamar

Examensarbete i svenska för ämneslärare gymnasieskolan 15 hp

Halmstad 2017-06-21

Högskolan i Halmstad

Akademin för lärande, humaniora och samhällsvetenskap

Examensarbete i svenska för ämneslärare gymnasieskolan 15 hp

Abstract

I denna studie undersöker jag läsvanorna hos elever på det estetiska programmet, samt hur lärare i ämnet svenska inspirerar och motiverar sina elever för att öka deras kunskaper om och deras intresse för fiktionläsning. Jag kommer att presentera ett forskningsläge baserat på receptionsteorin, vilket är samma teori som jag utgår från i min undersökning. Frågor jag ska undersöka är bland annat hur elevernas läsvanor ser ut och vad de läser om de själva får välja. Jag kommer även presentera frågor om lärares undervisning i ämnet svenska med fokus på läsvanor. Studien innehåller en enkätundersökning med två klasser som läser på det estetiska programmet, intervjuer med tre elever och intervjuer med lärarna som undervisar dem i ämnet svenska.

Nyckelord

Bommarco, Rosenblatt, Olin-Scheller, receptionsteori, enkätundersökning, intervjuer, läsvanor

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Mål och Syfte.....	4
1.2 Frågeställningar.....	4
2. Metod och material.....	4
3. Teoretisk utgångspunkt.....	6
3.1 Receptionsteori.....	6
3.2 Efferent och estetisk läsning.....	6
4. Tidigare forskning.....	7
4.1 Gymnasieelevers litteraturläsning.....	7
4.2 Gymnasieelevers textvärldar.....	9
4.3 Att läsa texter.....	11
4.4 Det litterära landskapet.....	12
5. Resultat och analys.....	14
5.1 Enkätvar och analys.....	14
5.2 Elevintervjuer och analys.....	24
5.3 Lärarintervjuer och analys.....	30
6. Diskussion.....	36
6.1 Metoddiskussion.....	36
6.2 Resultatdiskussion.....	38
Referenslista.....	42

1. Inledning

Det är i mötet med barnlitteraturen som barnets intresse för litteratur grundläggs för livet. Under barndomen möter pojkar och flickor olika typer av böcker genom för- och grundskola samt genom sina föräldrar. Som barn i Sverige med utländska föräldrar har jag inte haft någon chans till detta möte med böcker som många människor i Sverige haft, och en anledning är att mina föräldrar inte kunde så bra svenska när jag var liten. Mitt intresse för fiktionsläsning uppstod sent på gymnasiet och idag läser jag kontinuerligt på grund av att jag tycker om det.

Jag läser till ämneslärare med inriktning mot svenska och historia, och har under mina fem år på Högskolan i Halmstad fått rikligt med tillfällen att undervisa i mina ämnen på gymnasieskolor i Halmstad. En erfarenhet jag har tagit med mig från samtliga praktiktillfällen (VFU) är att fiktionsläsning inte är ett stort intresse hos elever, vilket jag personligen tycker är konstigt eftersom jag främst har undervisat elever som läser på det estetiska programmet. Denna studie syftar därför till att undersöka hur många elever på det estetiska programmet som faktiskt tycker om att läsa skönlitteratur och vilken genre de helst läser, samt hur deras lärare inspirerar dem till att läsa skönlitteratur.

Mary Ingemansson menar att frågan om läsning finns högt upp i agendan i både sociala och politiska sammanhang, och hon undrar vad det är som har orsakat att läsförmågan hos ungdomar sjunkit. Ingemansson menar att det behövs mer kunskap och fler strategier i lärarnas läsfrämjande för att ungdomar ska få ett djup i sin läsning.¹ En anledning till det minskande intresset för skönlitteratur eller berättelser i textform kan vara det Olin-Scheller antyder, att elever idag möter berättelser i en stor mängd olika text typer som förmedlas via olika medieformat som film, TV-serier, teater och datorspel.²

Valet att göra denna undersökning grundar sig inte bara på mitt eget intresse av det estetiska programmet, utan även av Olin-Schellers studie där hennes material består av elever som gått på el, natur, omvårdnad och samhällsprogrammet. Olin-Scheller menar att elevers förståelse av och förväntningar på svenskämnet visar på gemensamma drag

¹ Mary Ingemansson, *Lärande genom skönlitteratur. Djupläsning, förståelse, kunskap*. Stockholm: Studentlitteratur, 2016, s. 13

² Christina Olin-Scheller, *Mellan Dante och Big brother: En studie om gymnasieelevers textvärldar*. Karlstad: Karlstads universitet (doktorsavhandling), 2006, s. 11

oberoende av vilket program elever läser.³ Därför är det intressant att se om min undersökning kring elever på det estetiska programmet pekar på liknande resultat som Olin-Schellers studie.

1.1 Mål och Syfte

Syftet med detta examensarbete är främst att undersöka hur många elever det är som läser på fritiden i två klasser på det estetiska programmet, och vad de väljer att läsa när de har tid över eller är i skolan. Vidare syftar studien till att undersöka hur gymnasielärare i ämnet svenska på estetiska program motiverar och inspirerar sina elever till att läsa.

1.2 Frågeställningar

Hur ser läsvanorna ut bland eleverna i en klass på det estetiska programmet i skolan och på fritiden?

Ser undervisningen annorlunda ut beroende på vilken estetisk inriktning eleverna valt?

Hur motiverar och inspirerar lärare på det estetiska programmet sina elever till att läsa?

Hur använder lärarna fiktionsläsning i undervisningssituationer?

2. Metod och material

Textens empiriska material är de enkät- och intervju svar jag samlat in av eleverna i de två klasserna, samt intervjuer med lärarna som undervisar eleverna som svarat på enkäterna. Anledningen till att elevenkäter valts som metod är den att jag sökt svar på många frågor från många elever, och enkätundersökning kändes lämpligast för att få ett tydligt svar på frågeställningarna. För att stödja enkätundersökningen har jag intervjuat varsin elev från de tre estetiska inriktningar konst, dans och foto/film, samt lärarna som undervisar eleverna som svarat på enkäten. I texten kommer jag beskriva och analysera de svar som har framkommit från enkäterna och intervjuerna i samband med litteratur rörande hur läsvanorna ser ut hos elever på det estetiska programmet och hur lärare motiverar sina elever till att läsa, samt hur lärarna använder sig av fiktionsläsning i sin undervisning.

Cato R.P. Bjørndal beskriver i *Det värderande ögat* att enkätmetoden är effektiv när man vill samla in stora mängder med information som man vill bearbeta på kort tid. Bjørndal anser

³ Olin-Scheller, 2006, s. 93-94

att om undersökningen rör sig om ett känsligt tema kan respondenternas svar vara mer trovärdiga på grund av att de är anonyma. Nackdelen med enkät som metod är att det är svårt att få djupgående information som vid intervjuer, samt att det inte finns någon möjlighet att reda ut eventuella missförstånd som uppstår när enkäterna besvaras.⁴

Som komplement till enkätsvaren som metod för materialinsamling har tre elever och två lärare intervjuats, där de lärare jag intervjuat undervisar just de elever som svarat på enkäten i ämnet svenska. Enligt Bjørndal är intervju som metod en fördel när man samlar in information eftersom intervjuer ger möjlighet till att upptäcka detaljer som man annars hade förbisett. Enligt Bjørndal är samtal det bästa sättet att ta del av andra människors tankar.⁵

Det kan vara bra att ha i åtanke att det kan finnas en risk i analysen av svaren eleverna givit eftersom enkäten är anonym och eleverna kanske inte svarat uppriktigt på frågorna. Alla som har medverkat i undersökningen kommer att vara anonyma. Därför kommer alla referat under resultatdelen vara anonyma där jag antingen benämner dem som elevgrupp, "elev Sandra", "elev Nina", "elev Rebecka" och "lärare Lisa" och "lärare Anna". Samtliga som har medverkat i denna uppsats är över 18 år, och alla har fått information om vad deras svar ska användas till.

Klasserna som svarade på enkäterna var väldigt intresserade till en början när jag bad dem svara på enkäterna, men efter att de fick reda på ämnet syntes det oro hos många elever, där några till och med sade rakt ut att de aldrig har läst en bok. Stämningen hos eleverna kändes bra, och eftersom jag har träffat alla elever som svarade på enkäten under något av mina praktiktillfällen visste de vem jag var. Lärarna som jag intervjuade har jag också träffat regelbundet under mina praktikperioder, och även de var intresserade att medverka i denna undersökning eftersom båda tyckte att ämnet var intressant. Ordningen på materialinsamlandet var att jag först lät eleverna svara på enkätundersökningen, sedan intervjuade jag lärarna, och till sist intervjuade jag tre elever som läser var sin inriktning på det estetiska programmet.

⁴ Cato R. P Bjørndal, *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber AB, 2005, s. 99

⁵ Ibid s. 90

3. Teoretisk utgångspunkt

3.1 Receptionsteori

Receptionsteorin är grunden till denna studie och kommer att förekomma i den tidigare forskningen, analyserna och diskussionen. Receptionsteorin är en metod som har som syfte att se med vilka ögon en åskådare eller läsare tar emot litteratur, där meningen inte är att ta reda på en viss sanning om litteraturen, utan att undersöka en texts betydelse för läsaren. Rosenblatt förklarar att människor behöver möta litteratur som de äger de intellektuella, emotionella och erfarenhetsmässiga verktygen till.⁶

Inom receptionsteorin har en text olika betydelser beroende på vem det är som läser och under vilka omständigheter vederbörande befinner sig i. Rosenblatt menar att läsaren måste utnyttja sina tidigare livs- och språkerfarenheter som material när hen formar ny erfarenhet. Det betyder att om varje läsare utgår från sin egen förförståelse kan läsaren bortse från författarens egentliga intention med texten.⁷

Vad händer då vid läsning av ett litterärt verk? Enligt Rosenblatt utgår läsaren från tidigare språk- och livserfarenheter för att koppla ihop det lästa med vissa begrepp, sinnesupplevelser, föreställningar och människor. Det betyder att innebörder och dolda förbindelser som det lästa verket har i stor utsträckning kommer att bestämma vad verket vill förmedla, och det som läsaren tar med sig till verket ofta är kopplat till egna personlighetsdrag, minnen, behov och intressen.⁸

Sammanfattningsvis handlar receptionsteorin om hur människor uppfattar ett budskap genom text, och att försöka förstå hur mycket en läsare lägger in i en texts betydelse vid tolkning. Människor tolkar ett budskap utifrån sina erfarenheter och sin kunskap, vilket görs utifrån den kulturella ram personen placerar i den text hen valt att läsa. Om en läsaers repertoar ligger för långt ifrån textens, kommer inte repertoarerna att matchas vilket leder till att läsaren varken kan förstå eller ta till sig textens budskap.

3.2 Efferent och estetisk läsning

I receptionsteorin skiljer Rosenblatt ut två olika sätt att läsa, där hon använder sig av begreppen *efferent* och *estetisk* läsning. Hon menar att människor alltid läser utifrån

⁶ Rosenblatt, 2002, s. 34

⁷ Ibid s. 34

⁸ Ibid s. 39

efferent eller estetisk läsning, men att det är genren i det lästa eller situationen som bestämmer om tyngden ligger på den *efferenta* eller *estetiska* läsningen. Rosenblatt förklarar att i den *efferenta* läsningen förhåller sig läsare ytligt, och tränger bort det personliga för att fokusera på det allmänna för att skaffa nödvändig information. Till skillnad från den *efferenta* läsningen förhåller sig den *estetiska* läsaren till det personliga och känslomässiga som en text vill berätta. Det som ligger i fokus för den *estetiska* läsningen är att erfara och genomleva stämningar och situationer som skapas under läsningen. Enligt Rosenblatt är inte *efferent* och *estetiskt* läsning varandras motsatser, utan det beror helt på omständigheterna en läsare befinner sig i hur hen möter en text.⁹

4. Tidigare forskning

4.1 Gymnasieelevers litteraturläsning

Birgitta Bommarcos studie *Texter i dialog* fokuserar på svenskundervisningen i gymnasieskolan med inriktning på skönlitteratur som källa till kunskap och förståelse. Syftet med avhandlingen är att ge en inblick i vad som händer när gymnasieelever får läsa skönlitterära texter i skolan, med utgångspunkten att arbetet med skönlitterära texter är en social, identitets- och kulturskapande aktivitet, där läsningen kan ses som uttryck för självreflektion, erfarenhetsbearbetning och kunskapsutveckling. Bommarco menar att läsprocessen börjar innan själva läsningen inleds och att den inte kan betraktas som avslutad även om texten eller boken är utläst.¹⁰

Enligt Bommarco skiftar svenskämnet innehåll inom olika skolutbildningar och under olika tidsperioder, vilket innebär att svenskämnet inte finns i någon absolut mening, och de som talar om svenskämnet bara kan tala om vad ämnet bör innehålla och inte ska innehålla.¹¹ Det har dock gjorts många försök att definiera svenskämnet och Bommarco använder sig Lars-Göran Malmgrens sammanfattade ämneskonstruktioner,¹² som ser ut på följande sätt:

- Svenska som *färdighetsämne* där den formella färdighetsträningen dominerar och litteraturläsningen spelar mindre roll

⁹ Ibid s. 10-15

¹⁰ Birgitta Bommarco, *Texter i dialog - En studie i gymnasieelevers litteraturläsning*, Malmö Studies in Education no 25, Doktorsavhandling i Svenska med didaktisk inriktning, Malmö Högskola, 2006, s. 11-12

¹¹ Ibid s. 13.

¹² Lars-Göran Malmgren, *Svenskundervisning i grundskolan*. Lund: studentlitteratur, 1996, s. 86-89

- Svenska som *litteraturhistoriskt bildningsämne*, där kulturarvet utgör ämnets huvudsakliga innehåll. Litteraturen består av ett urval av kanontexter och litteraturläsningen betraktas som både personlighetsutvecklande och bildande
- Svenska som *erfarenhetspedagogiskt ämne* där arbetssättet är funktionellt och bygger på kommunikation. Litteraturläsningen spelar en viktig roll för att utveckla elevernas historiska förståelse och i undervisningen behandlas centrala existentiella frågor.¹³

Bommarcos avhandling tillhör receptionsforskningen, där det är människors personliga erfarenhet, livsstil, kultur och språkram som speglas i det lästa, hon intresserar sig för läsaren och läsarens möte med en text för att kunna analysera samspelet mellan de två. Därför är även kontexten viktig att nämna, samt vilken sorts betydelse den kan ha för tolkning och förståelse av en text. Utifrån ett pedagogiskt perspektiv innebär det att man inte enbart talar om läsprocesser, utan även om en kognitiv process och hur elever konstruerar en förståelse av världen och textvärlden. Enligt Bommarco ligger teoretikern Louise Rosenblatts vision i framkant för en meningsfull litteraturundervisning: Den unga läsaren ska kunna känna sig fri att låta sin kommentar få form av det han har upplevt under läsningen av boken.¹⁴ Därför ligger det i grund enligt Bommarco att elever fritt ska få uttrycka sina tankar och känslor i samband med läsning av skönlitteratur.¹⁵

Litteraturens viktigaste bidrag till unga människor är enligt Bommarco att den kan vara utforskande och upptäcktsresande, och att läsning kan ge olika former av insikter och upplevelser, där det är litteraturens mångfald och den litterära upplevelsen som anses som en unik källa till kunskap. Potentialen i litteraturen ligger enligt Bommarco i att den ger elever möjlighet att införliva, uppleva och reflektera över attityder och idéer på ett påtagligt sätt som medför kunskapsutveckling.¹⁶

¹³ Bommarco, 2006, s. 13-14.

¹⁴ Bommarco, 2006, s 41-42.

Louise M. Rosenblatt, *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*. Lund: Studentlitteratur, 2002, s. 66

¹⁵ Bommarco, 2006, s. 42.

¹⁶ Ibid s. 44-45

Bommarco anser att integrering av läsning, skrivning och samtal är nyckeln till att stimulera elever att associera, reflektera, visualisera och uttrycka känslor och att bygga upp en identitet och erfarenheter utifrån läsning. För att integrera skrivning med läsning är det viktigt att låta elever skriva om det de uppfattar som intressant eller nödvändigt, och att det är viktigt att elever utifrån läst text kan klargöra och formulera sina egna erfarenheter och kunskaper.¹⁷ Vid samtal är det viktigt att få andras synvinklar på en text för att förstå delar som är oklara. Vid gruppsamtal kan en elevs uppfattning kring en text eller bok förändras helt, vilket gör det viktigt för undervisande lärare att integrera läsning med både skrivning och samtal.¹⁸

Avslutningsvis menar Bommarco att hennes forskningsmetod räknas under kategorin etnografisk klassrumsforskning. Etnografer träffar sina informanter under en längre tidsperiod, och Bommarco har för sin studie vistats i undervisningssituationer och miljöer där hon under tre års tid varit observatör i klassen hon undersökt.¹⁹ Bommarcos resultat pekar på att litteraturläsning i samband med skrivandet och samtalet är nödvändigt eftersom det ger elever möjligheter att reflektera och diskutera det de har läst. Bommarco förklarar även att det var ett antal elever som hade velat läsa fler romaner i skolan, men att det är svårt som lärare att tolka det önskemålet.²⁰

4.2 Gymnasieelevers textvärldar

I studien *Mellan Dante och Big brother* undersöker Christina Olin-Scheller gymnasieelevers textvärldar. "Berättelsens historia är lika gammal som människan" är första meningen i Olin-Schellers doktorsavhandling, och med det menar hon att ungdomar idag möter berättelser i en stor mängd olika text typer som förmedlas via olika medieformer som dokusåpor, film, teater och datorspel. Enligt Olin-Scheller förekommer uppfattningar om olika texters värde som placeras i "låga" eller "höga" fack, där bland annat populärkulturen länge har haft problem och är svår att acceptera i ämnet svenska.²¹

Dagens populärkultur och medier lockar ungdomar, vilket kan bero på att det är där de lär sig att förstå sig själva och sin omvärld. Olin-Scheller menar att de populärkulturella texterna

¹⁷ Ibid s. 208-209.

¹⁸ Ibid s. 212.

¹⁹ Ibid s. 29

²⁰ Ibid s. 208-221

²¹ Olin-Scheller, 2006, s. 11

kan framstå som bildningsvägar som kan kännas mer meningsfulla än de texter de läser i skolan. De senaste årens teknikutveckling har lett till ett ständigt mediebrus, där information särskiljs i fiktionsfilm och faktakanaler. Idag har många tillgång till vad TV och datorer har att erbjuda, vilka är några av faktorerna som påverkar ungdomars möten med litteratur och texter. Olin-Scheller undersöker relationer mellan de textvärldar gymnasieelevers möter utanför skolan, och de världar de möter i svenskämnets fiktionstexter.²²

Olin-Schellers forskning visar på en drastiskt minskande bokläsning hos gymnasieelever som främst fokuserar på skönlitteratur, och att ambitionen bör vara att öka förståelse för elevers samlade textvärldar där inte bara skönlitteratur ska vara i fokus utan även andra texter elever stöter på. Vidare hävdar Olin-Scheller att andra studier som behandlar ungdomskultur visar att ungdomars intresse för fritidstexter kan vara väldigt breda och kunskapsrika, vilket inte bör förbises.²³

I ett inledande skede av sin studie hade Olin-Scheller en ytlig kunskap om de texter hon valt att använda sig av i sin undersökning, vilket inte är ovanligt bland svensklärare då det finns oändligt många texter att använda sig av i undervisningen. Även om styrdokumentet visar på ett vidgat textbegrepp, är den kanoniserade skönlitteraturen fortfarande dominerande i många utbildningar, och fortbildning för ökad kompetens om populärkulturella uttrycksformer väldigt begränsad enligt Olin-Scheller. Därför betonar Olin-Scheller att ambitionen med hennes studie är att öka förståelse kring elevers förutsättningar att lära sig om de fiktionstexter de möter i svenskämnet.²⁴

Utifrån intervjuer med elever som gick på elprogrammet, naturprogrammet, omvårdnadsprogrammet och samhällsprogrammet menar Olin-Scheller att elevernas förståelse av och förväntningar på svenskämnet visar på gemensamma drag oberoende av vilket program eleverna läser. Olin-Scheller menar att majoriteten av de intervjuade eleverna gör en klar distinktion mellan olika moment i svenskundervisningen, i detta fall skriftliga delar och de som fokuserar på olika texter och läsning. En skiljelinje som Olin-Scheller tar upp är betyget, där hon antyder att även om eleverna förstår skillnaderna och

²² Ibid s. 12-13.

²³ Ibid s. 15.

²⁴ Ibid s. 17.

kunskaper de redan kan eller lär sig, så har de elever som läser på de yrkesförberedande programmen lägre betyg, vilket beror på elevers attityd gentemot svenskundervisningen.²⁵

Olin-Scheller förklarar i slutet av sin studie att det var hennes intresse för relationen mellan elevers fiktionsläsning i skolan och på fritiden som gjorde att hon valde att skriva om ämnet. Hon menar att det kan vara problematiskt att blanda elevers fritidsläsning med det de får läsa under svenskundervisningen på skolan då det är två olika textvärldar eleverna befinner sig i när det gäller läsning, där det viktigaste att tänka på är att skola och fritid fyller olika funktioner, även gällande elevers läsvanor.²⁶

4.3 Att läsa texter

I *Reflekterande läsning och skrivning* menar Gunilla Molloy att det inte är ovanligt att en läsare inte tänker under läsningens gång, och att de flesta barn och tonåringar har en lässlukarperiod där det ska gå fort och vara spännande. Molloy menar att dramatiken ska ligga på ett yttre plan, och att ungdomar ofta väljer böcker som påminner om det de läst innan. Föräldrar till barn som läser mycket under sin uppväxt är oftast nöjda med att barnet läser, och lägger inte så stor vikt i kvaliteten på vald fiktion enligt Molly.²⁷

Enligt Molloy ska även lärare uppmuntra barn till att "sluka" böcker, men till skillnad från föräldrar ska inte lärare nöja sig med att elever fortsätter att läsa "utan att tänka".

Kursplanens riktlinjer är tydliga och understryker att elever aktivt ska kunna delta i samtal och diskussioner, samt att sätta sig in i andras tankar. Detta betyder enligt Molloy att lärare måste träna sina elever diskutera om de erfarenheter som en text beskriver och den reflektion som är nödvändig över de texter de läser.²⁸

Molloy beskriver även litteratursamtals vikt utifrån Aidan Chambers tankar, där Chambers menar att det gemensamma samtalet kan fördjupa textförståelsen. Att ha en samtalsledare i litteratursamtalen kan hjälpa elever genom att hitta mönster i texten, som till exempel struktur. När en läsare talar om en bok menar Chambers att läsaren hör sig själv i alla tankar och åsikter i det lästa. Detta betyder att tankar och åsikter om en text är färgade av läsarens

²⁵ Olin-Scheller, 2006, s. 93-94.

²⁶ Ibid s. 213.

²⁷ Molloy Gunilla, *Reflekterande läsning och skrivning*, Lund: Studentlitteratur, 2008, s 69

²⁸ Molloy, 2008, s. 70

erfarenheter, vilket resulterar i att en annan läsare kommer ha andra tankar och åsikter om samma bok. Chambers föreslår att samtal kring texter bör börja kring en detalj och att samtalsledaren använder sig av öppna formuleringar som "Vad tror du författaren menade med det han skrev?" istället för "Vad handlade denna boken om?".²⁹

Enligt Molloy finns det olika metoder att välja mellan när man ska presentera och börja läsa en text i klassrummet, och den metoden hon presenterar är högläsning. För mindre läsvana klasser och elever är högläsning en bra metod eftersom de lässvaga eleverna får hjälp av en röst som tar dem igenom och styr dem i en text. Enligt Molloy är det vanligast att det är läraren som läser högt, men det händer även att läraren överlåter högläsningen till sina elever vilket både hjälper dem att följa med i texten och främjar deras samarbetsförmåga. Metoden att överlåta högläsningen till sina elever kallas *stafettläsning*.³⁰

I sin undersökning etablerade Molloy en viss struktur för att läsa och tala om skönlitteratur. Hon lyfter fram de språkliga iakttagelser hon gjort, och menar på en ökad språkutveckling när elever fick möjlighet att både tala och skriva om språket i läst text. Genom att läsa, skriva och tala om olika ord från skönlitteratur eller svåra texter i samband med erfarenheter har elevers ordförråd ökat enligt Molloy. Istället för att elever använder ord mekaniskt, har elever gjort användningen av ord levande i både tal och skriftspråk.³¹

4.4 Det litterära landskapet

Louise M. Rosenblatt beskriver i *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa* att begrepp som "det litterära verket", "läsaren" och "studenten" är missvisande, men bekväma. Rosenblatt menar att det inte finns något som heter ett allmänt litterärt verk eller allmänna läsare eftersom det bara finns flertal potentiella verk och läsare där texter på papper bara förblir färg tills en läsare formulerar dem till meningsfulla symboler. Därför existerar det litterära verket enbart i de samband som upprättas mellan läsare och text.³²

Rosenblatt förklarar att det är enkelt att se hur en människa börjar bygga på den tidigare erfarenheten när hen drar fram och lär sig en mening ur orden som läses, samt att det är möjligt att se hur en människa genom dessa ord rekonstruerar tidigare erfarenheter till ny

²⁹ Ibid s. 77

³⁰ Ibid s. 91

³¹ Ibid s. 94-95

³² Rosenblatt, 2002, s. 35

kunskap och förståelse. Lärare som undervisar äldre elever förstår inte alltid att även dessa elever befinner sig i en liknande situation. *”Studenten behöver liksom nybörjarläsaren möta litteratur för vilken han äger de intellektuella, emotionella och erfarenhetsmässiga verktygen. Han måste också utnyttja tidigare livs- och språkerfarenheter som råmaterial när han formar den nya erfarenhet som symboliseras på sidan.”*³³

Undervisning blir i detta fall en fråga om att öka individens kunskap om hur tolkning går till, genom att få hen att reflektera självkritiskt över processen.³⁴ Rosenblatt menar att lärarens roll är att utveckla transaktioner mellan enskilda läsare och enskilda litterära verk, där en lärare som är angelägen om att utveckla en känsla för litteratur hos sina elever inte bara kan koncentrera sig på det litterära material som hen försöker göra tillgänglig. Enligt Rosenblatt måste en lärare förstå de elever som ska möta litteratur, och hur deras temperament och bakgrund kommer att ligga till grund för upplevelsen av litteraturen.³⁵

Rosenblatt förklarar att det är svårt att lära känna den enskilda eleven utifrån normala undervisningsförhållanden, och därför måste läraren försöka skaffa sig en uppfattning om vilka intressen och erfarenheter eleven har utifrån den sociala grupp eleven tillhör. Detta kan hjälpa läraren att ge eleven ett urval av litteratur, samt att hantera elevens reaktioner vid mötet med litteraturen.³⁶

Resultatet Rosenblatt presenterar är bland annat att långvarigt umgänge med litteratur kan leda till social känslighet, där elever genom olika dikter, berättelser och texter blir medvetna om olika människors personligheter, där eleven lär sig att ”leva sig in i andra människors världar”. Eleven kan med större djup förutse hur andra människor berörs av hens handlingar, samt förstå andra människors behov och ambitioner. Rosenblatt menar att denna ökade förmåga att föreställa sig konsekvenser av situationer är viktig för elevens vidare utveckling i sina och politiska relationer.³⁷

³³ Ibid s. 36

³⁴ Ibid s. 36

³⁵ Ibid s. 54

³⁶ Ibid s. 76

³⁷ Rosenblatt, 2002, s. 148

5. Resultat och analys

Jag har gjort en enkätundersökning som elever på det estetiska programmet har besvarat, där samtliga frågor handlar om deras fritidsläsning och läsvanor. I enkätundersökningen har sammanlagt 39 elever svarat, där 4 elever går inriktning konst, 18 foto/film och 17 dans. Anledningen till att det finns 4 konstelever är den att de hade lektion med foto och film-eleverna under tiden de besvarade enkäterna, vilket jag inte visste förrän efter de hade lämnat in enkäterna. Som komplement har jag intervjuat tre av eleverna som svarat på enkäterna och lärarna som undervisar dessa klasser i ämnet svenska. Mitt sammanlagda empiriska material består av 39 enkätsvar, tre elevintervjuer och två lärarintervjuer.

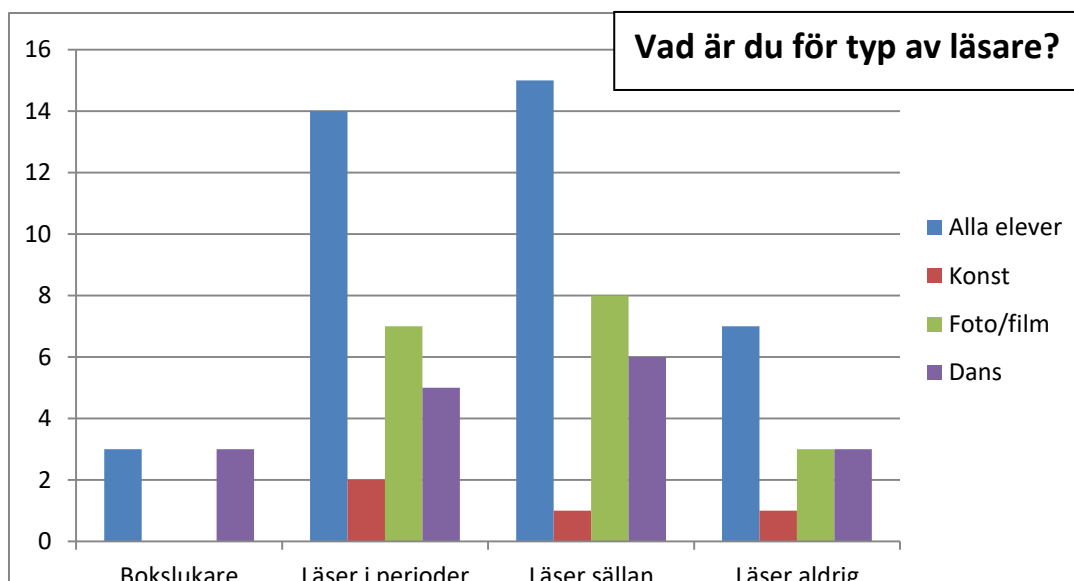
Eftersom det fanns elever som ville vara anonyma har jag valt att hålla alla inblandade i uppsatsen anonyma för att vara säker att inget blir fel. Alla som har besvarat enkäten eller intervjuats är över 18 år, och jag har fått tillstånd av både lärare och de elever som medverkat. Vid genomförandet av enkätundersökningen och intervjuerna har jag utgått från Vetenskapsrådets etiska riktlinjer där jag följt de fyra huvudkrav som är grundläggande i forskning. De fyra huvudkrav jag utgått från är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.³⁸

5.1 Enkätsvar och analys

Nedan presenteras enkätfrågornas svar i form av olika tabeller. Eftersom några frågor är öppna med flera svarsalternativ har jag delat upp de frågor där jag inte kan utgå från exakt antal elevers svar i cirkeldiagram, och de svar där jag kan få exakt svar och antal från i tabellform. Under varje tabell görs en kort sammanfattning och analys av tabellen där jag beskriver och tydliggör det som tabellen vill visa. För att se hela enkäten: (bilaga 1).

Tabell 1.

³⁸ Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2002, <http://www.codex.vr.se>. (Hämtad 2017-05-01)

På frågan "vad är du för typ av läsare?" svarade av 7.69% att de är bokslukare, 35.90% att de läser i perioder, 38.46% att de sällan läser och 17.95% att de aldrig läser. Skillnaderna mellan den estetiska inriktningen hos eleverna är inte så stora, och det som är mest anmärkningsvärt är att de elever som har svarat att de är "bokslukare" går den estetiska inriktningen *dans*.

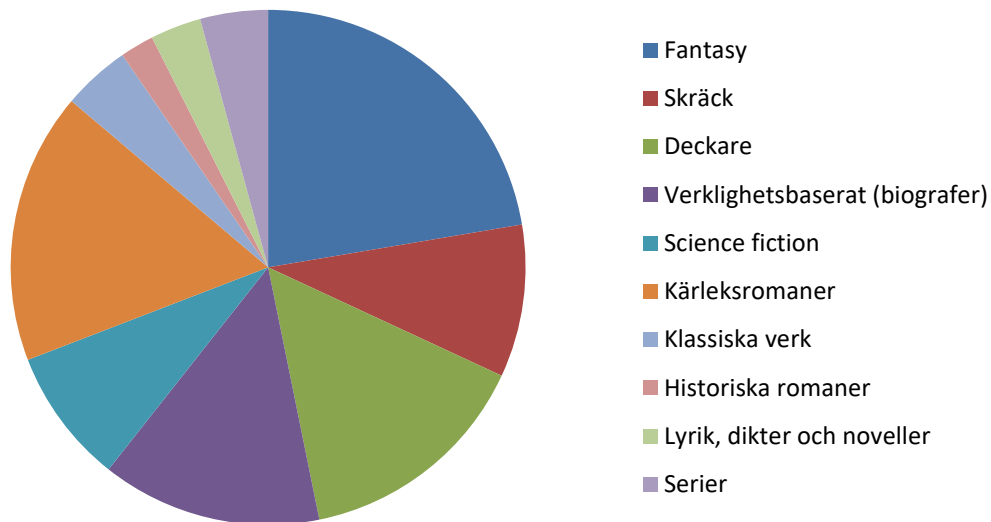
Enligt Bommarco är litteraturens viktigaste bidrag till unga människors utveckling att den kan vara utforskande och upptäcktsresande, och att läsning kan ge olika former av insikter och upplevelser.³⁹ I tabellen ovan har majoriteten av eleverna svarat att de *läser i perioder* eller att de *sällan läser* vilket är intressant då foto- och filmeleverna konstant arbetar med bilder och filmer i sin utbildning vilket borde avspeglas i enkätsvaren de givit på grund av att det som de tar bilder på eller gör filmer av oftast har en återkoppling till litteratur. Olin-Scheller menar dock på att ungdomar idag möter berättelser i olika typer av text som förmedlas via olika medieformer.⁴⁰ Även om film/foto-elevernas svar är nästintill lika med danselevernas kan det Olin-Scheller antyder stämna, att eleverna som läser foto/film hellre använder sig av andra medier än text för att få insikt eller inspiration.

Diagram 1.

³⁹ Bommarco, 2006, s. 44

⁴⁰ Olin-Scheller, 2006, s. 11

Vilken/vilka bokgenrer föredrar du?

Under frågan "Vilken/vilka bokgenrer föredrar du?" fick samtliga elever ringa in hur många av alternativen de ville, och svarsalternativen visas till höger om cirkeldiagrammet. De genrer som är mest populära hos eleverna är fantasy, deckare, verklighetsbaserat (biografer) och kärleksromaner. De alternativ som är minst populära är historiska romaner, lyrik, dikter och noveller, klassiska verk och serier. Det framkommer tydligt i diagrammet att elever hellre läser genrelitteratur på sin fritid och inte den litteratur som styrdokumentet talar om vilket förmodligen beror på deras personliga intresse och erfarenhet av fiktionsböcker.

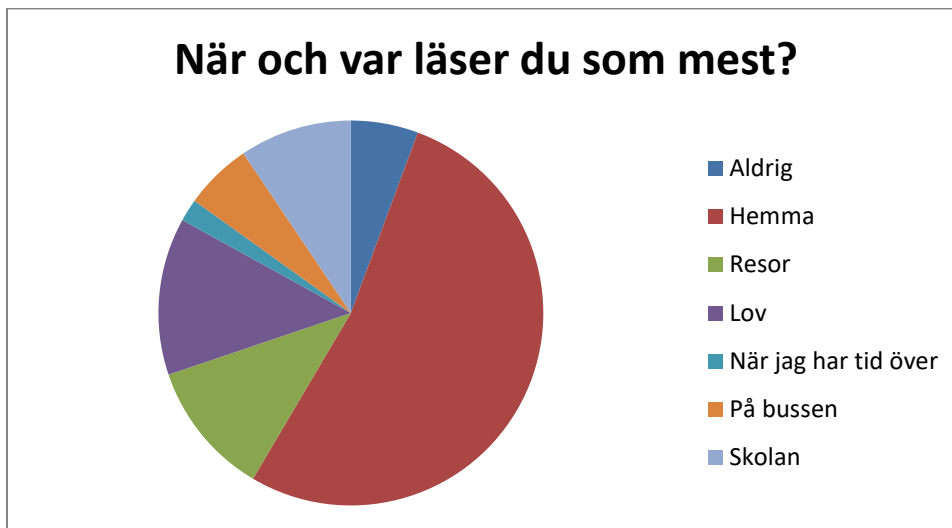
Olin-Scheller förklarar att de senaste årens teknikutveckling kan vara en faktor som spelar in på vad elever är intresserade av i sin läsning eftersom de flesta ungdomar idag har tillgång till både TV och datorer.⁴¹ Fantasy, deckare och kärleksromaner är de populäraste genrererna enligt respondenterna och sett till dagens stora ökning kring just fantasy- och deckargenren inom TV och film är det logiskt att dra en slutsats att intresset för dessa genrer först och främst når eleverna genom andra medier än text. Varför kärleksromaner är så populärt kan förklaras av den enkla orsaken genus, där majoriteten av respondenterna var tjejer. Olin-Scheller menar även att elevers skoltids- och fritidsläsning befinner sig på olika plan, textvärldar, där elever kanske väljer genrer att läsa på fritiden för att de inte läser dem i skolan.⁴²

⁴¹ Olin-Scheller, 2006, s. 13

⁴² Olin-Scheller, 2006, s. 213

En annan anledning kan vara det Bommarco syftar på, nämligen att potentialen i litteraturen ger elever möjlighet att införliva, uppleva och reflektera över idéer på ett påtagligt sätt som medför kunskapsutveckling.⁴³ Detta kan antyda att elever som själva får välja vad de läser för genrer bidrar till större kunskapsutveckling än det de blir tillsagda att läsa.

Diagram 2.

Under enkätfrågan "när och var läser du som mest?" fick eleverna svara med egna ord. Det fanns exempel för eleverna att ta hjälp av, men det de skrev gjordes av egen vilja. Som i förra cirkeldiagrammet fick eleverna skriva mer än ett svarsalternativ, till exempel: Hemma och på bussen. Det som är anmärkningsvärt är att mer än hälften av svaren visar på att eleverna som har svarat på enkäten helst läser när de är hemma. Utöver att de läser när de är hemma, är det på följande ställen och tider de läser: Under lov, resor, i skolan, på bussen och när de har tid. 5.66% har under denna fråga svarat att de aldrig läser. För att förtydliga diagrammet är svaren *aldrig*, *resor*, *lov* och *när jag har tid över* elevernas egna tankar om när de själva tycker att de läser som mest och svaren *hemma*, *på bussen* och *skolan* var platsen som eleverna tycker de läser oftast på.

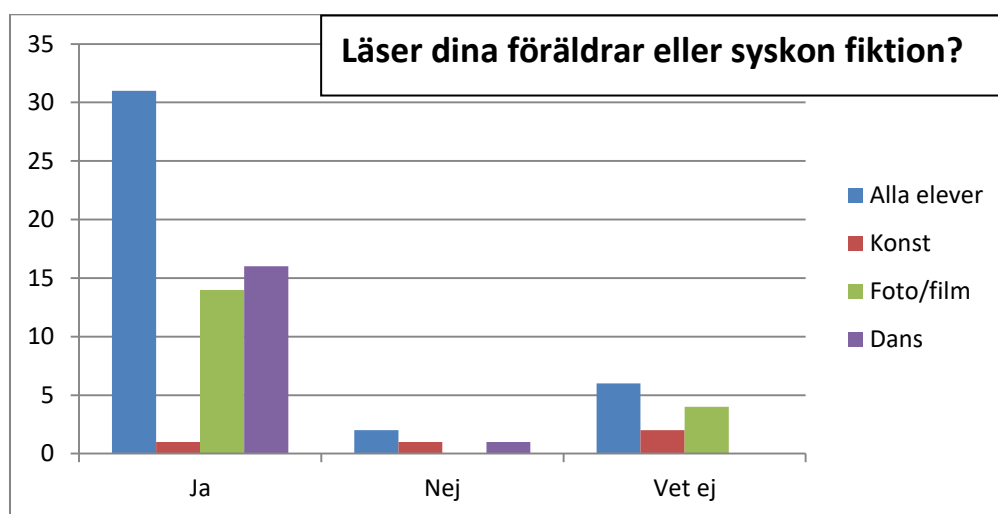
När det gäller denna tabell återkommer jag till Olin-Schellers studie om olika textvärldar,⁴⁴ där anledningen till att elever helst läser hemma är på grund av att de får välja vad de ska läsa själva. Även Bommarco nämner detta, där elever kanske upplever att det bidrar mer till deras kunskapsutveckling om de läser något de själva har valt, istället för böcker de blivit

⁴³ Bommarco, 2006, s. 44-45

⁴⁴ Olin-Scheller, 2006, s. 213

tillsagda att läsa.⁴⁵ Rosenblatt stödjer också detta, där hon förklarar att elever helst läser det de har de intellektuella, emotionella och erfarenhetsmässiga verktygen till,⁴⁶ vilket tabellen visar då mer än hälften av eleverna har svarat att de helst läser hemma. Det tabellen inte visar är om elever tycker att all läsning helst bör ske i hemmet, vilket är svårt att analysera utifrån respondenternas svar. Även läsning de har fått i uppgift från skolan kanske de helst läser hemma, men eftersom det är svårt att få ett tydligt svar kring den frågan, tänker jag inte spekulera.

Tabell 2.

Under frågan "Läser dina föräldrar eller syskon fiktion?" svarade 79.49% av alla elever att någon av deras föräldrar eller syskon läser fiktion. 5.13% av eleverna svarade att ingen av deras föräldrar eller syskon läser, och 15.38% av eleverna visste inte om någon av deras föräldrar eller syskon läser fiktion. Det som är anmärkningsvärt i denna tabell är att svaren från konsteleverna nästan är jämt fördelade på de tre svarsalternativen, och då utgör konsteleverna bara 10.26% av alla elever som har svarat på enkäten.

Bommarco menar att kontexten är viktig att nämna samt vilken betydelse den kan ha för tolkning och förståelse av en text.⁴⁷ Utifrån tabellens resultat går det tydligt att påpeka att respondenternas föräldrar eller syskon har skaffat sig den erfarenhet och känsla för att förstå vilken sorts litteratur de gillar att läsa, vilket betyder att de har förstått och tagit kontexten i det vardagliga livet till sin fritidsläsning. Respondenternas kontext innehåller

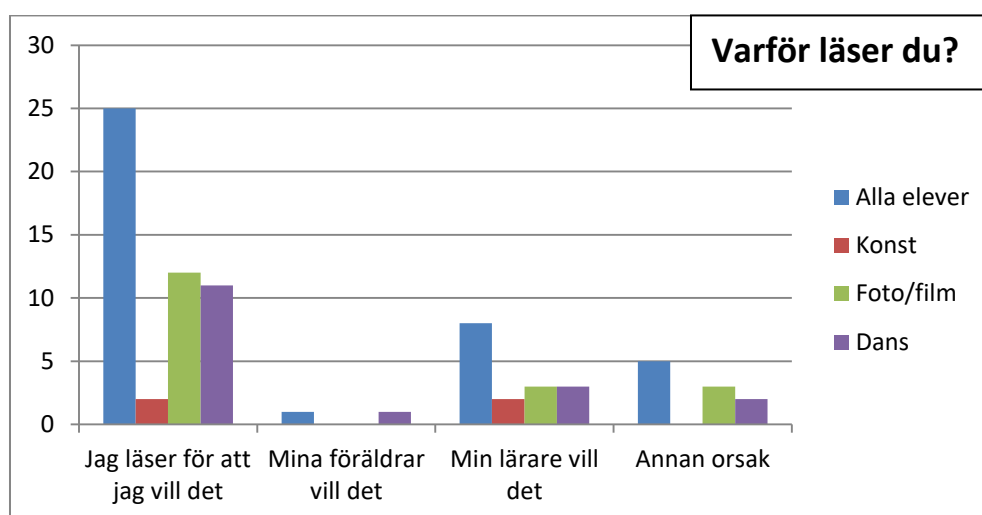
⁴⁵ Bommarco, 2006, s. 44-45

⁴⁶ Rosenblatt, 2002, s. 36

⁴⁷ Bommarco, 2006, s. 41-42

deras föräldrar, vilket kan förklara intresset för läsning. Det som står ut i tabellen är konstelevernas svar, där svaren är jämt fördelade på svarsalternativen. Eftersom konsteleverna bara utgör 10,26% av alla respondenter är det svårt att göra en djupgående analys.

Tabell 3.

På frågan "Varför läser du" svarade 64.10% av samtliga elever att de läser för att de själva vill det, medan 2.56%, vilket är en elev, svarade att hen läser för att hens föräldrar vill det. 20.51% svarade att de läser för att deras lärare vill det och 12.82% svarade att de läser på grund av en annan orsak. Det som står ut mest i denna tabell är att det bara var en elev av 39 som svarade att hen läser på grund av att hens föräldrar vill det. Dessutom svarade hälften av konsteleverna att de läser på grund av att deras lärare vill det. Eftersom det var så många elever som svarade att de läste på grund av att deras lärare vill det, kan man anta att fiktionsläsning är något skolrelaterat för dem. Det går att spekulera om det är skolrelaterat på grund av att de bara läser skönlitteratur i skolan och inte på fritiden, eller att de gör en skillnad på fiktionsläsning i skolan och på fritiden.

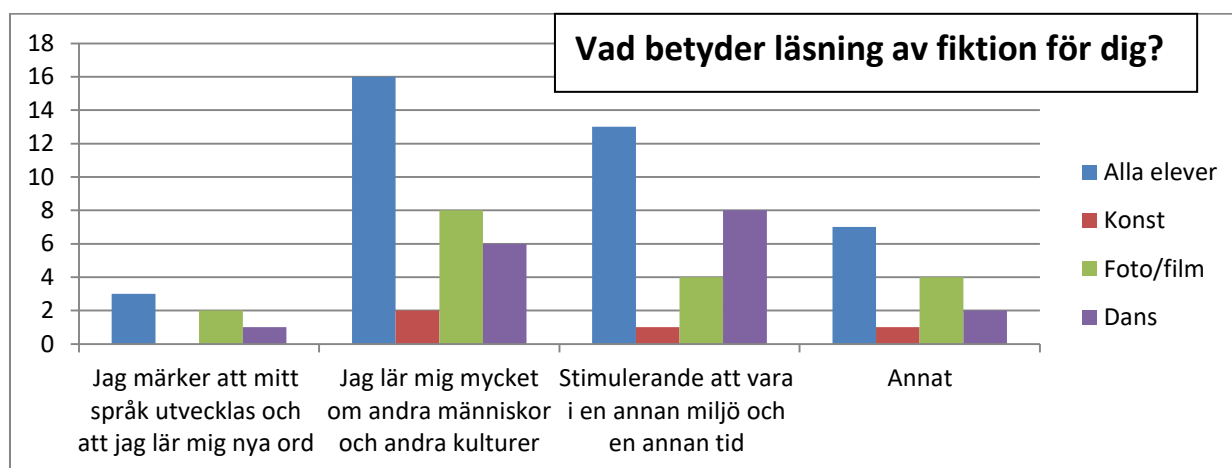
Olin-Scheller menar att populärkulturella texter kan framstå som bildningsvägar som kan kännas mer meningsfulla än det elever lär sig i skolan.⁴⁸ Även Rosenblatt antyder detta, genom att hävda att elever väljer att läsa det som de kan dra och lära sig något nytt av, genom att rekonstruera tidigare erfarenheter till ny kunskap.⁴⁹ I tabellen är det tydligt att

⁴⁸ Olin-Scheller, 2006, s. 12

⁴⁹ Rosenblatt, 2002, s. 36

majoriteten av respondenterna läser för att de vill läsa, och att ingen har tvingat eller bett dem att läsa. Det går att tolka utifrån svaren i tabellen att eleverna inte bara läser för att de själva vill det, utan att de läser det som de själva vill och inte har blivit tillsagda att läsa. Av 39 respondenter svarade en att hen läser för att föräldrarna vill det, vilket är intressant eftersom tabell 2 med frågan "Läser dina föräldrar eller syskon?" svarade majoriteten av respondenterna att deras föräldrar eller syskon läser.

Tabell 4.

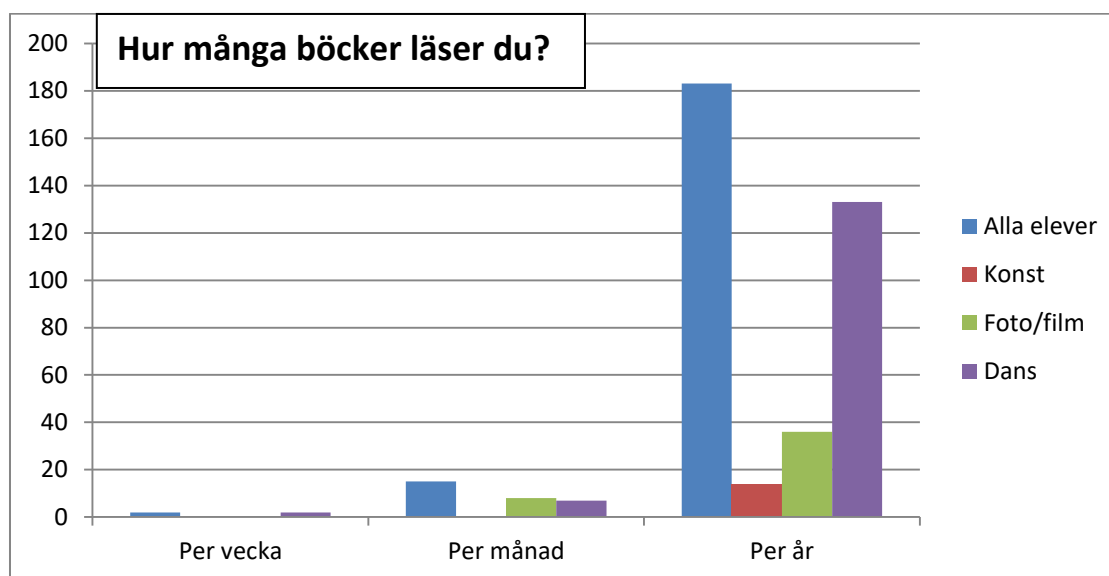
Under enkätfrågan " Vad betyder läsning av fiktion för dig?" svarade 7.69% av eleverna att de märker att deras språk utvecklas och att de lär sig nya ord, 41.03% av eleverna svarade att de lär sig mycket om andra människor och andra kulturer, 33.33% svarade att det är stimulerande att vara i en annan miljö och tid, och 17.95% av eleverna svarade att det är en annan orsak. Det är som är anmärkningsvärt i denna tabell är att det svarsalternativ eleverna svarat minst på är att de märker att deras språk utvecklas och att de lär sig nya ord, vilket tydligt kan kopplas till svenskundervisningen. En anledning till att de inte märker hur deras språk utvecklas kan bero på att de främst läser genrelitteratur som inte är lika språkligt utmanande som de texter de läser i skolan är.

Tabellens resultat går i linje med Bommarcos tankar kring skönlitterära texter som en identitets- och kulturskapande aktivitet där läsningen ses om uttryck för bland annat erfarenhetsbearbetning och kunskapsutveckling.⁵⁰ Bommarco lyfter även fram att litteraturens viktigaste bidrag är att den kan vara utforskande och upptäcktsresande, vilket

⁵⁰ Bommarco, 2006, s. 11-12

även resultatet i tabellen visar. Respondenterna läser helst eftersom de lär sig om andra människor och kulturer samt att det är stimulerande att vara i en annan miljö och tid, vilket Bommarco stödjer genom att förklara att elever fritt ska få uttrycka sina tankar och känslor i samband med läsning av skönlitteratur.⁵¹ Det är även intressant att några elever tycker att deras språk och ordförråd utvecklas, men när det bara är 3 av 39 respondenter som svarat är det svårt att göra en tydlig analys.

Tabell 5.

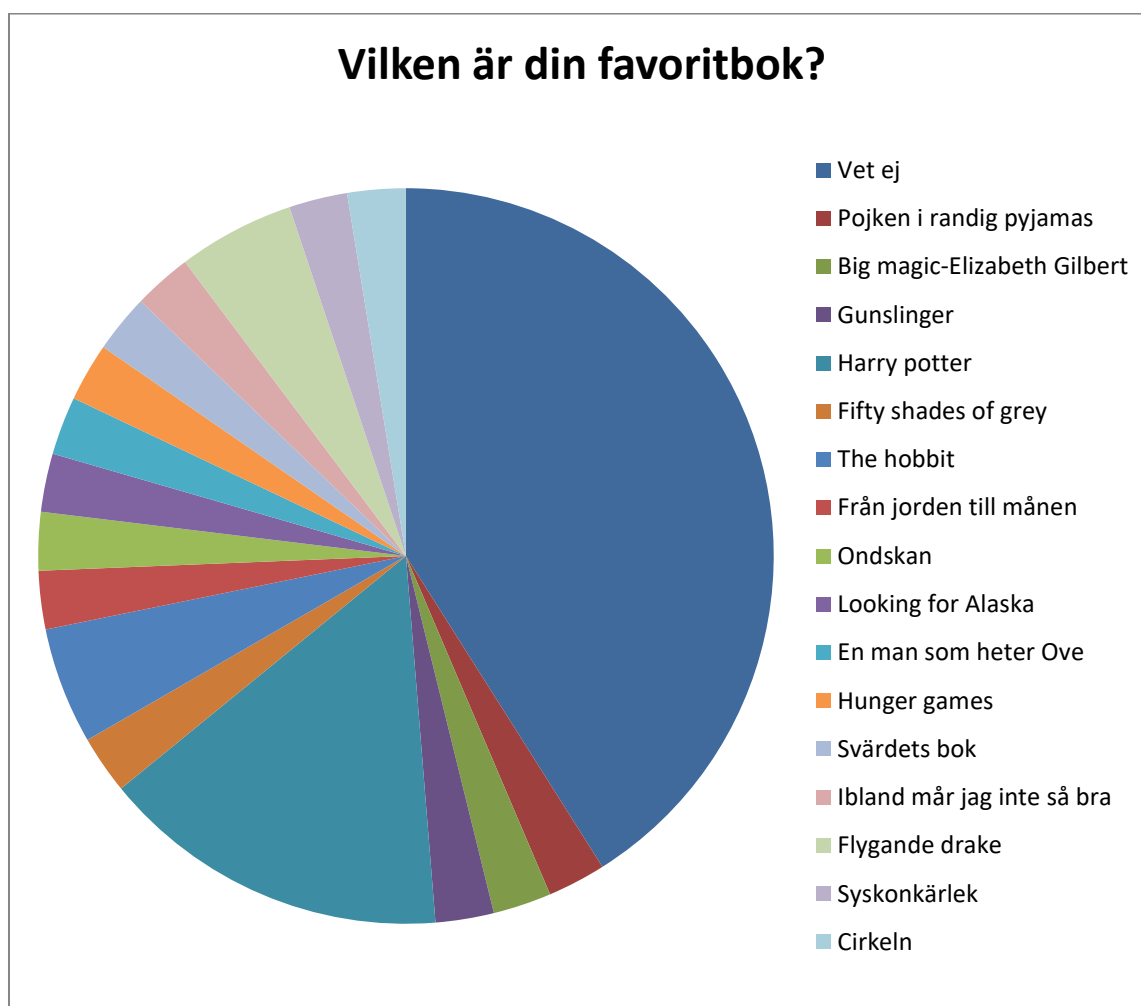
Under frågan "Hur många böcker läser du?" svarade majoriteten av eleverna bara hur många böcker de tror att de läser på ett år. De som inte visste hur många de läste på ett år svarade hur många de trodde att de läste på en vecka eller en månad. Eftersom det inte går att få något annat svar än hur många böcker samtliga elever läser på ett ungefär på ett år är det vad jag kommer att fokusera kring på denna fråga. På ett ungefär läser 39 elever på det estetiska programmet cirka 183 böcker på ett år. Det som är väldigt anmärkningsvärt på denna fråga är att 133 av de 183 böcker som läses är på den estetiska inriktningen *dans*, vilket är 72.68%.

Denna tabell är svår att analysera eftersom resultatet är missvisande. Av de 133 böcker som danseleverna läser på ett år, var det en elev som svarade att hen läser ca. 70 böcker per år. Jag tror inte att respondenten som gav det svaret ljög, utan snarare att eleven verkligen läser så många böcker per år och att det var hen som var en av eleverna som var

⁵¹ Ibid s. 42-44

”bokslukare” från tabell 1. Även om jag tar bort elevens enkätsvar svarade elever i dansklassen att de läser mest under ett års tid, med nästan dubbelt så många böcker som foto/film klassen. Hur det kommer sig att elever i dansklassen läser mer böcker än de andra estetiska inriktningarna kan jag inte svara på. Det kan bero på att eleverna i dansklassen har en större språkerfarenhet än de andra klasserna, eller att deras lärare förstår eleverna till den grad att läraren kan utveckla känslan för litteratur bland eleverna i dansklassen jämfört med läraren som undervisar foto och film klassen. Därför menar Rosenblatt att det är av vikt för lärare att skaffa sig en uppfattning kring de intressen och erfarenheter en elev har utifrån hans sociala tillhörighet.⁵²

Diagram 3.

Under frågan ”Vilken är din favoritbok?” svarade majoriteten av eleverna att de inte visste vilken som var deras favoritbok. De böcker som var mest populära hos samtliga elever var

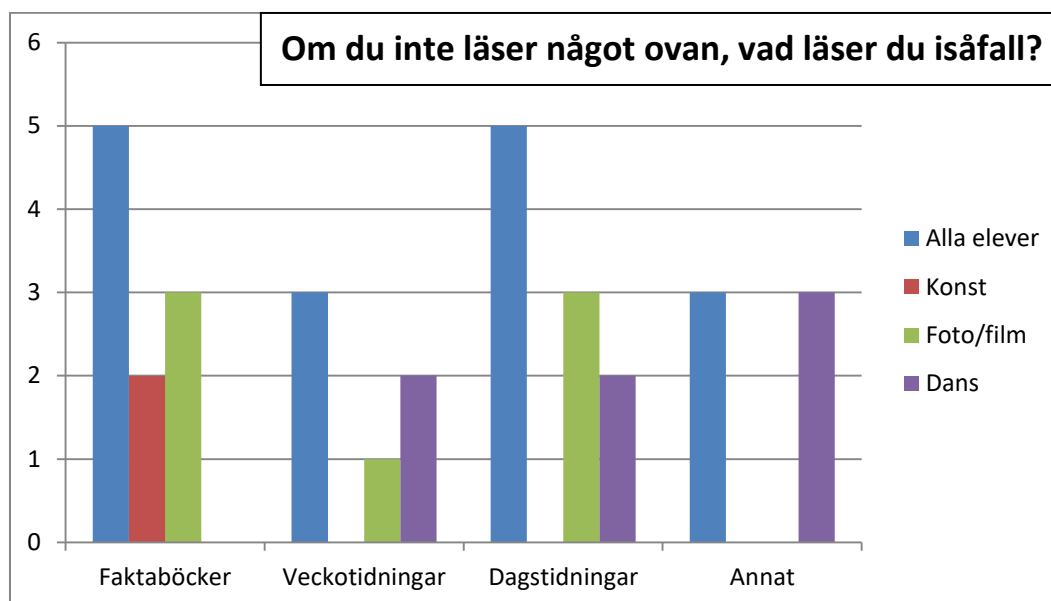
⁵² Rosenblatt, 2002, s. 76

Harry Potter böckerna, The Hobbit och Flygande drake. Resterande böcker som har nämnts i cirkeldiagrammet har fått lika många röster, vilket är att en person skrivit den titeln.

I diagram 1 "vilken/vilka bokgenrer föredrar du?" var det tydligt att den genren som respondenterna helst väljer att läsa var fantasy. I denna tabell kan vi tydligt se, om vi bortser från svaret "vet ej" att de böcker som flest respondenter läser är i kategorin fantasy, där böckerna Harry potter och The Hobbit fick flest röster. Även om det framkom i *tabell 1* att eleverna läser andra genrer som skräck, deckare, klassiska verk och biografier är det ingen elev som har valt att deras favoritböcker tillhör dessa genrer. Det är dock 41% som har svarat att de inte vet vilken som är deras favoritbok, och hade alla elever varit tvungna att välja en bok som favorit hade det kanske synts en större variation bland svaren gällande genre.

Olin-Scheller menar att elever befinner sig i olika textvärldar beroende på om de läser i skolan eller på fritiden,⁵³ vilket framkommer ganska tydligt i valet av favoritböcker respondenterna har skrivit. Den stora blandningen av genrer antyder på att eleverna som valt att skriva en favoritbok läser dem utanför skolan och av eget intresse. Det går även att tolka svaret "vet ej" som att eleverna som inte läser för nöjets skull inte heller har en favoritbok.

Tabell 6.

⁵³ Olin-Scheller, 2006, s. 213

På sista enkätfrågan "Om du inte läser något ovan, vad läser du isåfall?" har fem elever svarat att de läser faktaböcker, tre att de läser veckotidningar, fem att de läser dagstidningar och tre att de läser något annat. Tanken var att eleverna skulle svara på denna fråga om de inte hade svarat på de förgående enkätfrågorna, men på grund av missförstånd eller dålig formulering på frågan har några elever som svarat på frågorna innan, även svarat på denna. Till skillnad från de andra enkätfrågorna resulterar det i att denna tabell inte går att analysera eftersom den inte ger ett riktigt svar. Det som dock går att utläsa från denna tabell är att det är jämt fördelat mellan svarsalternativen och att elever som kanske inte läser fiktion i alla fall läser något. Det kan hända att eleverna som svarat på frågan trodde att frågan handlade om vad de helst läser när de inte läser skönlitteratur.

Det kan även förstås utifrån Olin-Schellers tankar att elever idag möter en stor mängd olika texttyper som förmedlas via olika medieformer.⁵⁴ De elever som har svarat söker hellre sig till berättelser på annat håll än i romanen, och använder faktaböcker, veckotidningar eller dagstidningar för att hänga med i det vardagliga livet och inte för njutnings skull.

5.2 Elevintervjuer och analys

Som komplement till enkätundersökningen har intervjuer med tre elever gjorts. De elever som medverkat på intervjuer var även med och svarade på enkäten. För att inte få ett förutbestämt svar, är de som blivit intervjuade slumpmässigt valda, men alla tre elever går olika estetiska inriktningar. Eftersom alla i undersökningen är anonyma kommer jag namnge eleverna som intervjuats: Konstelev Sandra, foto- och filmelev Danne och danselev Rebecka.

Elev Sandra – konstelev

I mötet med Sandra fick hon enbart reda på att intervjufrågorna skulle utgå från enkätundersökningen. Sandra börjar med att förklara att hon inte vet vad för läsare hon är, men att hon läser allt möjligt, bara det är intressant. Hon förklarar att hon sällan läser fiktionsböcker, och om hon gör det händer det att hon inte läser ut dem för att hon tappar intresse enkelt. Sandra påpekar dock att hon läser hela tiden, speciellt när det handlar om sociala medier, nyheter, sms och veckotidningar. Men hon tycker inte att det räknas som läsning eftersom det är väldigt korta texter som oftast inte har med något viktigt att göra.

⁵⁴ Olin-Scheller, 2006, s. 11

Sandra förklarar att hennes favoritgenre är fantasy. Men att hon inte orkar läsa böcker även om det är fantasy, på grund av att hon tycker det är för jobbigt. Hon förklarar att hon började läsa Harry Potter böckerna men tröttnade när hon kom till fjärde boken. Sandra menar att alla bra fantasyberättelser finns som film eller TV-serie och att det är lättare att förstå innehållet när man ser det på TV:n. Sandra tillägger att hon försökte läsa Sagan om is och eld av George R. R. Martin, men att hon blev förvirrad av alla platser och namn. Men när hon såg serien på TV blev allt mycket lättare att förstå, vilket gjorde serien mer underhållande.

De gånger Sandra tar upp en bok och försöker läsa är på lov och resor säger hon, men att hon annars läser när hon är hemma eller har tid över. Hon förtydligar att det inte bara är böcker hon menar, utan det som hon redan sagt, sociala medier, nyheter, sms och veckotidningar. Hon förklarar att hon inte vet om någon i hennes familj läser, och tror att resten av familjen är som henne. Att de läser vardagliga saker och en bok då och då.

Sandra säger "Jag hatar när någon tvingar mig att läsa, men det är ok om det är en lärare" vilket hon förtydligar genom att förklara att hon läser det hon själv tycker är intressant och roligt, men att hon måste läsa det som läraren vill för att hon ska kunna få bra betyg. Hon förklarar att hon inte tycker de mesta de får läsa under svensklektionerna är roligt, men att det händer ibland att hon tycker det är intressant, även om hon inte vet så mycket om ämnet.

När Sandra berättar vad läsning av fiktion betyder för henne så har hon inte ett tydligt svar, och tycker bara att det är roligt när hon läser något hon själv valt. Enligt henne vet hon inte om läsning utvecklar henne på något speciellt sätt, men säger att det antagligen gör det. Hon är även osäker på hur många böcker per år hon läser och tror att det är max en eller två, och att hennes favoritbok antagligen är Harry Potter eftersom hon är säker på att hon läst ut några av dem.

Utifrån Molloys två läsbegrepp *efferent* och *estetisk* läsare lutar konstelev Sandra mer åt en *efferent* läsare eftersom hon sällan läser på grund av intresse, utan för att få en del i det informationsflöde hon följer på sociala medier. Detta kan bero på det Olin-Scheller förklarar, att ungdomar idag möter berättelser i olika texttyper som förmedlas genom olika

medieformer som internet, dokusåpor, filmserier och filmer.⁵⁵ Detta förklarar Sandra när hon i intervjun säger att hon hellre väntar på att en intressant berättelse kommer ut som film eller TV-serie även om den finns i bokformat.

Det går även utifrån intervjun att reflektera kring Sandras lärare eftersom hon berättar att hon bara läser det hon ska i skolan för att få ett bra betyg. Molloy menar att det är lärares jobb att uppmuntra ungdomar till läsning, samt att lära dem hur man kan föra samtal och diskussioner utifrån läst text.⁵⁶ Konstelev Sandras svar i intervjun kan man reflektera över med hjälp av Rosenblatts teori om att elever bygger på en tidigare erfarenhet ur texter för att utveckla ny kunskap och förståelse,⁵⁷ där Sandra inte har den erfarenheten som krävs för att utvecklas genom fiktionsläsning. Per- Olov Svedner förklarar i *Svenskämnet & svenskundervisningen* att läsförmågor bygger på förståelse och ordavkodning, vilket är grunden till individens ordförråd, samt att förmågan att skapa sammanhang mellan enskilda ord och meningar kräver motivation,⁵⁸ vilket elev Sandra saknar sett till hennes intervjusvar.

Elev Danne – Foto- och filmelev

Danne börjar med att säga "Jag läser väldigt sällan, och är osäker på om jag har läst ut en hel bok" men tillägger att han dock alltid är online på Facebook och Twitter och undrar om det räknas som läsning, och om det gör så läser han hela tiden. Han är osäker på vilken som är hans favoritgenre men svarar fantasy och skräck eftersom det är de genrerna han tycker om när han kollar på TV, speciellt TV-serien *Westworld* som Jonathan Nolan skapat. Jag säger till Danne att jag inte vill lägga mig i och förändra hans svar, men förklarar för honom att *Westworld* är en science fiction-serie och inte ingår i skräck- eller fantasygenren. Danne tillägger att han isåfall tycker om fantasy, skräck och science fiction-genrerna.

Danne är osäker på var och när han läser som mest, men svarar att om sociala medier räknas så läser han överallt, och alltid. Han förklarar att han har försökt läsa när han är på solsemester, men att han aldrig läser ut en bok då heller eftersom det finns roligare saker att göra när man är utomlands. Danne berättar dock att hans föräldrar alltid läser när de är

⁵⁵ Olin-Scheller, 2006, s. 11

⁵⁶ Molloy, 2008, s. 70

⁵⁷ Rosenblatt, 2002, s. 36

⁵⁸ Per Olov Svedner, *Svenskämnet och svenskundervisningen, delarna och helheten*. Kunskapsförlaget, Uppsala, 1999, s. 31

utomlands eller när de ska gå och lägga sig. Danne förtydligar och menar att hans mamma alltid läser, men att hans pappa också brukar läsa.

Danne säger "Jag läser bara det jag vill läsa" och menar att han bara läser det som han tycker är roligt och intressant, vilket han inte tycker böcker är. Han berättar även att han tycker det är tråkigt när lärarna i skolan vill att han ska läsa något som han vet är tråkigt, men menar att han gör det för att få godkänt. Han är osäker på vad det egentligen är han lär sig när han läser och menar att varken hans språk eller kunskap om andra människor utvecklas. Danne säger att han antagligen inte läser ut en enda bok per år, men att han vet att han har läst ut barnböcker när han var yngre, samt att han inte vet vilken som är hans favoritbok. Bara att Westworld är den bästa TV-serien för tillfället.

Avslutningsvis förklarar Danne att han önskar att han tyckte att det var roligt att läsa, men att han inte har fastnat för det som hans föräldrar har gjort. Han menar att det säkert finns mycket bättre böcker än filmer och serier i de genrer han tycker om, men att han antagligen aldrig kommer få veta eftersom han inte läser.

Film- och fotoelev Dannes svar är ganska lika konstelev Sandras, där Danne i intervjun förklarar att han antagligen aldrig läst ut en bok i sitt liv, men att han läser hela tiden om sociala medier räknas. Eftersom konstelev Sandra och film- och fotoelev Danne har samma lärare i svenska, går det utifrån deras svar att analysera och reflektera över deras lärare. Eftersom Danne också är en *efferent* läsare, som hellre utgår ytligt från texter, och läser saker på grund av informationsflödet kan det vara deras lärare som inte uppmuntrar dem tillräckligt för att läsa fiktionsböcker och texter. Det går att spekulera kring deras lärares undervisningsmetoder, men det som är gemensamt mellan konstelev Sandra och film- och fotoelev Danne är att de bara läser i skolan eftersom de vill ha ett bra betyg.

Bommarco menar att litteraturens viktigaste bidrag till ungdomar är att den kan vara utforskande och upptäcktsresande, samt att läsning kan ge olika former av insikter och upplevelser vilket elev Sandra och Dannes lärare inte utgår från sett till deras intervjusvar. Olin-Scheller menar att det kan vara problematiskt att blanda elevens fritidsläsning med läsning i svenskundervisningen eftersom det är två olika textvärldar,⁵⁹ men för att Sandra och Dannes lärare ska kunna börja uppmuntra dem till fiktionsläsning bör hon skaffa sig en

⁵⁹ Bommarco, 2006, s. 44-45

uppfattning kring sina elevers intressen och erfarenheter utifrån den sociala grupp eleven tillhör.⁶⁰

Elev Rebecka – Dansklassen

Rebecka börjar med att förklara att hon tycker om att läsa, men att hon tyvärr inte läser så mycket som hon bör göra. Hon säger att hon mest läser saker på internet, till exempel Twitterinlägg, bloggar och olika produkt-tidningar. Hon förklarar dock att hon brukar läsa böcker på lov eller när hon är på semester. Det hon läser mest är kärleksromaner och fantasyberättelser och förklarar att Harry Potter är favoriten, och att hon har läst alla Harry Potter böcker flera gånger. Rebecka menar att hon tycker om att testa läsa böcker inom olika genrer men att det oftast inte är lika underhållande som fantasyberättelser.

Rebecka tillägger att om det inte är på lov eller semester hon läser, så är det på bussen eller i skolan. Hon menar att det är hennes föräldrar som fått henne intresserad av läsning, och att de också läser när de har tid över eller är på semester. Hon tror inte att hennes lillasyster läser lika mycket som resten av familjen, och att det beror på att hennes vänner inte heller läser. Rebecka förtydligar och menar att hennes närmsta vänner tycker om att läsa och att det är en faktor utöver föräldrarna till att hon fortsatt läsa.

Rebecka berättar att hon från början läste eftersom hennes föräldrar ville det, men att det har förändrats, och att hon idag läser på grund av att hon själv vill det. Hon är osäker på varför och vad läsning betyder för henne, men hon tycker det är avslappnande och roligt att leva sig in i en annan värld. Hon beskriver att läsning är ett sätt för henne att komma bort från verkligheten. Hon tycker inte att hennes språk utvecklas, men hon tror att hon faktiskt lär sig om andra kulturer och hur det har sett eller ser ut genom att läsa om olika platser.

Hon förklarar att hennes lärare vill att de läser ganska mycket, och att det är roligt när läraren presenterar nya genrer och berättelser som hon aldrig hört talas om innan. Rebecka förklarar att de senast fick läsa dystopier, vilket hon tyckte var väldigt intressant, men inte riktigt i hennes smak. Hon menar dock att några av hennes klasskamrater älskade när läraren presenterade dystopiska berättelser och att det är det enda många har läst den senaste

⁶⁰ Rosenblatt, 2002, s. 76

terminen. Det hon tyckte var intressant med det momentet i skolan var att de fick lära sig hur olika kulturer och människor levde när omständigheterna var som sämst, och hur de efter momentet diskuterade utifrån egna erfarenheter och tankar kring hur världen ser ut, och vad berättelserna vill förmedla.

Rebecka är osäker på hur många böcker hon läser under ett år, men förklarar att det är olika beroende på hur hon har det i livet. Hon förklarar att hon läser mer när hon mår lite sämre eller har perioder där hon inte kan umgås med sina vänner lika mycket, till exempel över jul eller när hon är på semester med familjen. Men för att svara på frågan, säger hon "cirka 5 böcker per år". Hon återkommer till Harry Potter och menar att både böckerna och filmerna är hennes favorit berättelse, och att hon tror att de kommer vara det i hela hennes liv.

Avslutningsvis säger Rebecka det hon sa i början av intervjun, och det är att hon önskar att hon läste mer än det hon gör, men att läsning alltid kommer vara en del i hennes liv vilket hon kan säga med säkerhet.

Till skillnad från konstelev Sandra och film- och fotoelev Nina så läser danselev Rebecka mycket, även om hon själv tycker att hon bör läsa mer. Utifrån Rosenblatts begrepp *efferent* och *estetisk* läsning,⁶¹ har danselev Rebecka lärt sig att förflytta sig mellan de två begreppen, där det utifrån intervjusvaren går att se när hon väljer att läsa *efferent* för informationens skull och *estetiskt* för nöjets skull. Rebecka förklarar att hennes intresse för fiktionläsning inte bara kommer från hennes föräldrar, utan även hennes vänner. Även om Rebecka inte förklarar vilka vänner som influerar henne till läsning går det att gissa att några kan vara de vänner hon har i sin klass. I ett av intervjusvaren hon gav förklarar hon att hennes lärare uppmuntrade många i hennes klass till läsning i olika genrer, speciellt dystopier, och även om hon inte visade stort intresse för det så gjorde många i hennes klass det.

Utifrån danselev Rebeckas intervjusvar går det att utläsa hur mycket hennes lärare motiverar och inspirerar hennes klass till fiktionläsning. Det kan bero på det Rosenblatt nämner, nämligen att läraren har skaffat sig den uppfattning om sina elevers intresse och erfarenheter som gör att hen kan undervisa om skönlitteratur på ett sätt som tilltalar

⁶¹ Rosenblatt, 2002, s. 10-15

eleverna.⁶² En annan orsak till att eleverna i Rebeckas klass visar på större kunskaper inom fiktionsläsning kan bero på att läraren har en tydlig struktur i sin undervisning. Det kan även vara att läraren utgår från liknande metod som Molloy presenterar där elever genom att läsa, skriva och tala om olika skönlitterära böcker och texter utvecklar sin kunskap och ordförråd, vilket kan resultera i ett ökat intresse för fiktionsläsning både i och utanför skolan.⁶³

5.3 Lärarintervjuer och analys

Här presenteras och analyseras de svar jag fick vid intervjuerna med lärarna som undervisar de klasser som svarat på enkäterna i ämnet svenska. För att se intervjufrågorna, se (bilaga 2) Eftersom alla i undersökningen är anonyma kommer jag namnge lärarna som intervjuats: Lärare Lisa och lärare Anna. Den lärare som undervisar konstklassen respektive film och foto-klassen i svenska är lärare Lisa, och den lärare som undervisar dansklassen är lärare Anna.

Lärare Lisa – Konst- och foto/filmklassen

Läraren Lisa som undervisar de konst- och foto/filmeleverna som medverkat i denna studie har under större delen av sin lärarkarriär undervisat elever som går på det estetiska programmet. Anledningen till det är att hon är utbildad i ämnena film och svenska. Lisa tycker att skönlitteratur har en självklar plats i svenskundervisningen, men menar att hon på senare år märkt att det blivit svårare och svårare med läsmoment som fiktionsläsning i undervisningssituationer. Lisa menar att det självklart beror på vilka elever och klasser hon undervisar, men att elever generellt blivit mindre intresserade av att läsa.

De moment Lisa berör läsning mest kan enligt henne sorteras under litteraturhistoria och kulturell kanon (litterär kanon). Utöver de moment som berör läsning i skolan, tycker inte Lisa att det är någon idé att tvinga dem läsa, och har som "regel" att eleverna minst ska läsa en valfri bok per termin. Hon förklarar att det inte är vad det är de läser som är viktigast, utan att hon som lärare kan se var eleverna har svagheter i ämnet svenska, där hon fokuserar på att utveckla de delarna istället för att ge undervisning kring de delar eleverna är starkare på. Lisa förtydligar genom att förklara att hon vill att eleverna läser skönlitteratur,

⁶² Rosenblatt, 2002, s. 76

⁶³ Molloy, 2008, s. 94-95

men att hon bortser från det i undervisningen om inte eleverna visar något intresse. Hon har dock som regel att läsning ska vara med ungefär 1/3 av ett läsår.

Enligt Lisa finns det en skillnad på elever och deras kunskaper utifrån vilken estetiska inriktning de valt. Hon förklarar att hon kan säga det eftersom hon undervisar elever i konst, dans, foto/film, musik och teaterinriktningarna, och de elever som behöver mest motivation och utveckling inom läsning är de elever som väljer den estetiska inriktningen foto och film. Hon menar att elever på den inriktningen behöver mest motivation och utveckling eftersom de i framtiden ska jobba med foto och film, där inspirationen till dessa ämnen oftast kommer från litteratur.

Lisa vill förtydliga att hon förhåller sig till Skolverket i all sin planering, men händer det att någon elev är väldigt intresserad av fiktionsläsning brukar hon ge personliga råd om litteratur som enligt henne är bra och som kan passa eleven. De elever som är mindre intresserade, eller inte intresserade alls är enligt Lisa svåra att vända, och att hon inte kan tvinga någon elev till läsning om de själva inte vill det. Hon förklarar att hon har testat och använt sig av olika moment i undervisningssituationer för att utveckla elevers intresse och kunskaper inom fiktionsläsning, men att de inte har fungerat så bra.

Läsning av skönlitteratur och texter fungerar bäst när det handlar om något ämne de är intresserade av enligt Lisa. Hon förklarar att det tydligt märks i en klass om eleverna tycker om ett speciellt ämne och förtydligar att det är då hon går utanför planeringsramen och fortsätter undervisningen kring det eleverna har gett bra gehör till. Enligt Lisa vill eleverna i estetiska klasser oftast vara kreativa i allt de gör, och om de intresserar sig extra för vissa delar av svenskundervisningen är det bara positivt. Lisa förklarar att svensklärare i estetiska klasser måste ha lite svängrum i sin undervisning och utgå från elevernas intressen för att uppnå bra arbetsstämningen i klassrummet.

Lärare Lisa är ganska lugn under både intervjun och i sina svar. Det framgår ganska tydligt när jag läser intervjun som helhet att läraren inte gör något speciellt för att inspirera eller motivera sina elever till att läsa. Hon utgår ganska grundligt från styrdokumentet och lägger inte in någon extra undervisning kring läsning. Lärare Lisa förklarar att det enligt henne i princip inte går att få en elev som inte vill läsa att börja läsa. Även om hon vill att eleverna ska läsa skönlitteratur, lägger hon inte någon kraft i moment gällande fiktionsläsning och det

enda hon kommenterar är att hon låter eleverna göra är skriftliga recensioner. Utifrån Rosenblatts begrepp *efferent* och *estetisk* läsning,⁶⁴ lägger lärare Lisa mer tyngd åt den *efferenta* läsningen där hon undervisar om det hon "måste" istället för att tänka på elevers intressen, känslor och erfarenheter gällande litteraturläsning.

Bommarco menar att svenskämnets innehåll skiftar inom olika skolutbildningar och under olika tidsperioder, och det innebär att svenskämnet inte finns i någon absolut mening.⁶⁵ Vilket Per-Olov Svedner håller med om.⁶⁶ Men ser vi till lärare Lisa och hennes intervjusvar är det tydligt att hon strikt utgår från Skolverkets styrdokument utan att göra egna tolkningar. Några av svaren kan tolkas på så sätt att lärare Lisa under några tillfällen under sin karriär har försökt att motivera sina elever med olika metoder för läsning, men eftersom hon tycker att de bara blir svårare och svårare svarar hon att hon inte lägger ner alltför mycket tid på elevers läsvanor. Förutom på de elever som verkligen är intresserade. Enligt Malmgrens svenskämneskonstruktioner som Bommarco nämner,⁶⁷ går det att tolka att lärare Lisa befinner sig mellan punkterna:

- Svenska som färdighetsämne där den formella färdighetsträningen dominerar och litteraturläsningen spelar mindre roll
- Svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne, där kulturarvet utgör ämnets huvudsakliga innehåll. Litteraturen består av ett urval av kanontexter och litteraturläsningen betraktas som både personlighetsutvecklande och bildande⁶⁸

Denna tolkning görs utifrån de intervjusvar som läraren gett, där lärare Lisa förklarar att det är den formella färdighetsträningen som dominerar, och inte litteraturläsning. Även om Lisa har sagt att hon vill ge större utrymme till litteraturläsning så är det svårt när eleverna inte visar intresse. Lärare Lisa var även tydlig i intervjun med att hon använder sig av urval av

⁶⁴ Rosenblatt, 2002, s. 10-15

⁶⁵ Bommarco, 2006, s. 13

⁶⁶ Svedner, 1999, s. 7-8

⁶⁷ Bommarco, 2006, s. 13

⁶⁸ Ibid s. 13

kanontexter och litteratur, men att hon inte ger eleverna långa texter eller hela böcker att läsa.

Olin-Scheller förklarar att även om styrdokumentet yrkar på ett vidgat textbegrepp, så är fortfarande den kanoniserade skönlitteraturen dominant i många utbildningar.⁶⁹ Lärare Lisa ger belägg för Olin-Schellers tanke, och utifrån intervjun är det tydligt att lärare Lisa återgått till den kanoniserade skönlitteraturen som grund i sin undervisning eftersom det är viktigare att eleverna i alla fall lär sig det som styrdokumentet vill. Lärare Lisa förklarar att *Läsning av skönlitteratur, eller texter överlag fungerar bäst när det är något ämne som eleverna är intresserade av*, men på grund av det bristande intresset för skönlitteratur överlag är det svårt enligt Lisa att låta dem läsa långa texter eller skönlitteratur även om det finns stunder där elever visar intresse. Rosenblatt menar att det är på grund av deras tidigare erfarenhet både intellektuellt och emotionellt,⁷⁰ som gör att elever känner sig tryggare med och mer intresserade av något de känner igen eller kan relatera till. Rosenblatt menar även att det är lärarens roll att utveckla transaktioner mellan enskilda elevers läsförmåga till enskilda litterära verk.⁷¹

Lärare Anna – Dansklassen

Läraren Anna som undervisar dans eleverna som medverkat i denna studie har inte alltid arbetat på det estetiska programmet och har inte en utbildning i något estetiskt ämne utöver ämnet svenska vilket lärare Lisa har. Lärare Anna tycker att läsning av skönlitteratur har en stor plats i svenskämnet, och eftersom hon själv tycker om att läsa försöker hon ge så stor plats hon kan för läsning i sin undervisning. Anna förklarar att läsning är en så stor del i svenskämnet att det bör ingå i allt eleverna gör på svensklektionerna. Hon förklarar tydligt att läsning bidrar till elevers tal- och skrivkunskaper enormt, och att det inte går att bortse från någon del i undervisningssituationer. Anna förklarar att hon inte tycker att läsning bara ska vara en del i ungdomars liv när de är i skolan, utan alltid.

Läraren Anna svarar att det är svårt att veta hur hennes planering kring fiktionläsning och andra läsmoment ser ut och hävdar att läsning inte är en del i ämnet svenska, utan att det är en process som utvecklas under svenskundervisningen. Hon förklarar att de under vissa

⁶⁹ Olin-Scheller, 2006, s. 17

⁷⁰ Rosenblatt, 2002, s. 36

⁷¹ Ibid s. 54

perioder läser mer om det till exempel är nationella prov. Hon menar då att hon tillsammans med sina elever går igenom gamla som nya texter, begrepp och meningsuppbyggnad utifrån läsning för att täcka allt som kommer vara med på det nationella provet. Bortsett från det som med säkerhet kommer under ett läsår tycker Anna att eleverna ska läsa minst två böcker per termin. Personligen tycker hon att det är ganska rimligt, men säger att hon förstår om några läser fler eller färre.

Som Anna påpekat, så tycker hon att läsning ska integreras i all undervisning och märker hon att eleverna är mer intresserade av vissa teman eller ämnen som de berör med läsning försöker hon att anpassa det momentet eller den lektionen utifrån elevernas intresse. Hur Anna motiverar och inspirerar eleverna till att läsa på fritiden är enligt henne svårt att beskriva. Men hon tror att eleverna förhoppningsvis blir mer bekväma med att läsa på sin fritid om de får möta spännande och intressant litteratur i skolan. Anna förklarar att hon gladeligen ger förslag på böcker och författare om elever är intresserade av att läsa, men att det är svårt att förändra en elev som inte tycker om att läsa. Anna menar att hon inte kan göra så mycket om en elev inte vill läsa och att hon ger alla elever hon träffar samma möjligheter till utveckling, men att det tillslut hänger på elevens intresse.

Överlag tycker Anna att elever väljer att läsa det de själva vill och tycker är intressant, och menar att det har hänt några gånger där samtliga elever läser något de tycker om vilket även bidrar till bra arbetsro i klassrummet. Det största problemet är att lära eleverna läsa något de inte förstår eller vill förstå, där Anna menar att även om hon alltid försöker använda sig av texter och litteratur som tilltalar eleverna, måste hon i svenskundervisningen använda sig av texter som elever inte tycker om, vilket ofta händer när de går igenom litteraturhistoria.

Lärare Anna är glad i början och under hela intervjun. Överlag tycker lärare Anna att läsning är och ska vara en stor del av svenskundervisningen, och i samtliga elevers liv. Hon förklarar att hon försöker inspirera och motivera sina elever så gott det går, men att det stundtals blir svårt om det eleverna ska läsa inte intresserar dem alls. Till skillnad från lärare Lisa utgår inte lärare Anna lika grundligt från styrdokumentet, utan använder sig ganska friskt av texter som hellre tilltalar eleverna snarare än lär dem. Hon förklarar att hon självklart går igenom allt som styrdokumentet säger, men för att utveckla elevernas läsvanor använder hon hellre litteratur eller texter som hon tror eleverna vill läsa på grund av intresse. Till skillnad från

Lärare Lisa använder sig Anna mer av den *estetiska* läsningen Rosenblatt presenterar, där hon utgår från elevernas intressen, känslor och erfarenheter i litteraturundervisningen.

För att få elever intresserade förklarar Anna att hon håller en presentation kring en viss berättelse där eleverna sedan med diskussion i helklass ska reflektera över vilken genre det är och varför det är intressant. Sedan låter hon eleverna läsa texter eller böcker kring den genren de har pratat om i klassrummet. Det senaste som Anna gick igenom med sina elever, och som framkommer i elevintervjun med Rebecka är dystopier, och hur många i Rebeckas klass som tyckte om dystopiska berättelser. Rebecka var den enda av intervjuade elever som läser på det estetiska programmet med inriktning dans och har Anna som lärare.

Läraren Anna försöker alltid motivera sina elever till läsning, och även hon håller med lärare Lisas åsikter om att det blir svårare och svårare att utveckla elevers läsvanor. Enligt Malmgrens svenskämneskonstruktioner som Bommarco redogör för,⁷² går det att tolka att lärare Anna befinner sig mellan punkterna:

- Svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne, där kulturarvet utgör ämnets huvudsakliga innehåll. Litteraturen består av ett urval av kanontexter och litteraturläsningen betraktas som både personlighetsutvecklande och bildande
- Svenska som ett erfarenhetspedagogiskt ämne där arbetssättet är funktionellt och bygger på kommunikation. Litteraturläsningen spelar en viktig roll för utveckla elevernas historiska förståelse och i undervisningen behandlas centrala existentiella frågor.⁷³

Denna tolkning görs utifrån de intervjusvar lärare Anna gett, där hon inte bara använder sig av urval av kanontexter och litteraturläsning, utan också visar att litteraturläsning har en viktig roll för att utveckla elevers historiska förståelse. Anna förklarar i intervjun att hennes tankar kring litteraturläsning bygger på kommunikation med eleverna, där hon presenterar något eleverna får diskutera och reflektera över för att skapa ett intresse. Det går att tolka Annas undervisning som ett erfarenhetspedagogiskt ämne på grund av hennes arbetssätt och förståelse kring elevernas existentiella frågor.

⁷² Bommarco, 2006, s. 13.

⁷³ Bommarco, 2006, s. 13-14.

Enligt Rosenblatt måste en lärare förstå de elever som ska möta litteratur, och hur deras temperament och bakgrund kommer ligga till grund för upplevelsen av litteraturen.⁷⁴ De intervjusvar som lärare Anna ger går tydligt att koppla till det Rosenblatt skriver, där hon har lärt sig vad eleverna i hennes klass tycker är intressant och mindre intressant. Rosenblatt förklarar även att det är svårt att lära känna den enskilda eleven utifrån normala undervisningsförhållanden, och att det är lättare att utgå från intressen och erfarenheter elever har utifrån den sociala grupp eleven tillhör,⁷⁵ vilket lärare Anna har gjort på ett tydligt sätt utifrån hennes beskrivning, men också med tanke på resultatet av enkätsvaren som hennes elever gett.

Lärare Anna ger inte belägg för Olin-Schellers åsikter kring textvärldar i och utanför skolan, där Olin-Scheller syftar på att fritidsläsning och läsning i skolan fyller olika funktioner.⁷⁶ Lärare Anna har utifrån sina intervjusvar lyckats blanda textvärldarna och använder sig av texter och litteratur som eleverna i hennes klass även vill läsa på fritiden. De enkätsvar som dansklassen och läraren Anna givit pekar på att eleverna i dansklassen och Anna tycker att det är bra att använda sig av "annorlunda" litteratur i svenskundervisningen, då det enligt henne förbättrar elevers läsvanor och motiverar dem att läsa på fritiden. I intervjun med danselev Rebecka syns det tydligt att hon har tagit till sig lärare Annas intresse och kunskap för skönlitteratur, vilket är något som inte framkom i någon annan elevintervju.

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Eftersom undersökningen gjordes i två klasser med tre estetiska inriktningar så kan den inte riktigt ge en rättvis bild av hur läsvanorna ser ut i samtliga estetiska inriktningar som finns på det gymnasiet, i den kommunen eller landet för övrigt. Det finns även en hel del faktorer som kan påverka svaren i enkäterna vilket jag inte nämner i denna uppsats, faktorer som till exempel kön, klassrumsklimat, bakgrund och föräldrars bakgrund. Alla elever som besvarade enkäten var till en början väldigt intresserade och tyckte att det skulle bli roligt. När jag berättade för eleverna att enkäten skulle handla om deras läsvanor blev de lite chockade och besvikna, där några elever skrattade rakt ut och andra bara tittade ner i sin bänk. Innan

⁷⁴ Ibid s. 54

⁷⁵ Rosenblatt, 2002, s. 54

⁷⁶ Olin-Scheller, 2006, s. 213

eleverna besvarade enkäten presenterade jag mig själv och förklarade vad resultatet av enkäten skulle användas till. Eftersom jag var närvarande under tillfället respondenterna besvarade enkäten kan det ha påverkat eleverna, men utifrån mitt perspektiv så hade det nog inte spelat någon roll om jag var där eller inte.

En faktor som är viktig att nämna är bortfallet, eftersom det enbart var fyra elever från inriktningen konst som svarade på enkätundersökningen. Anledningen till att de eleverna var så få var den att de hade lektion tillsammans med konstklassen. Eftersom konstelevernans svar bara utgör 10,26% av hela enkätundersökningen är det svårt att ge en rättvis bild av deras svar i analysen och diskussionen. Även om enkätundersökningen i den inriktningen ger en vag bild, har eleven som läser konst intervjuats på samma villkor som de andra eleverna i dans- respektive konstklassen.

Teorin som används i denna undersökning är receptionsteorin. Valet av teori grundar sig i den litteratur som är använd samt enkät- och intervjufrågorna. Den tidigare forskning som ligger till grund för denna uppsats är receptionsforskningar, vilket gjorde att valet av teori blev naturligt. Rosenblatt beskriver att begrepp som "det litterära verket", "läsaren" och "studenten" är missvisande, och förtydligar genom att det finns flertal potentiella verk och läsare där texter inte betyder något förrän en läsare formulerar dem till meningsfulla symboler.⁷⁷ Gunilla Molloy förstärker denna tanke då hon förklarar att människor aldrig möter en text oförberedd, och att texten som möts beskriver andra människors liv och tankar som vi möter med våra liv och tankar.⁷⁸ Receptionsteorin utgår därmed sammanfattningsvis från människors tidigare erfarenhet, kulturella bakgrund och tankar vid möten av texter.

Bjørndal beskriver i sin handbok om för- och nackdelar kring användandet av enkäter och intervjuer,⁷⁹ vilket är tydligt men tunt. De för- och nackdelar som är presenterade ovan är ganska generella och slutsatsen inte speciellt ifrågasättande. Anledningen till att jag valde att använda mig av enkäter som metod och intervjuer som komplement är den att jag sökte en stor mängd information från en elevgrupp på 39 elever som kunde ge mig ett tydligt resultat,

⁷⁷ Rosenblatt, 2002, s. 35

⁷⁸ Molloy, 2008, s. 70

⁷⁹ Bjørndal, 2005, s. 99

medan intervjukomplementet främst motiverades av behovet av att styrka elevernas enkätsvar.

6.2 Resultatdiskussion

Olin-Schellers resultat kring läsvanor i svenskämnet hos elever på olika gymnasieprogram visar på gemensamma drag oberoende av vilket program de läser. Olin-Scheller menar att majoriteten av hennes respondenter gör en klar distinktion mellan olika moment i undervisningen, speciellt när det kommer till skriftliga delar och de delar som fokuserar på texter och läsning.⁸⁰ Bommarco hävdar att integrering av läsning, skrivning och samtal är nyckeln för att stimulera elever att associera, reflektera, visualisera och uttrycka känslor och att bygga upp en identitet och erfarenheter utifrån läsning.⁸¹ Respondenternas svar i enkätundersökningen i relation med lärare Lisa och Annas intervjusvar lutar åt att dansklassen har haft en tydligare integrering mellan de moment som finns i svenskundervisningen, vilket deras enkätresultat speglar, då majoriteten i den klassen läser och förstår vad och varför de läser. Utifrån intervjusvaren lärare Lisa gav, går det även i konstklassen respektive foto- och filmklassen att se ett tydligt resultat där delarna i undervisningen inte är lika sammanhängande vilket kan vara anledningen till att denna klassen inte är lika utvecklade som danseleverna i sina läsvanor.

Olin-Scheller förklarar att ungdomars intresse för fritidstexter kan vara väldigt breda och kunskapsrika, och inte bör förbises.⁸² Bommarco håller med om detta och förklarar att elever fritt ska få uttrycka sina tankar och känslor i samband med läsning av skönlitteratur. Även Molloy förklarar att läsaren inte är en passiv mottagare av en text, utan att läsning ses som en aktiv handling.⁸³ Olin-Schellers, Bommarcos och Molloy's tankar om elevers fritidstexter och läsning knyts an till Rosenblatt som menar att det är enkelt att se hur en människa börjar bygga på den tidigare erfarenheten när hen drar fram och lär sig en mening ur orden som läses, samt att det är möjligt att se hur en människa genom dessa ord rekonstruerar tidigare erfarenheter till ny kunskap och förståelse.⁸⁴

⁸⁰ Olin-Scheller, 2006, s. 93

⁸¹ Bommarco, 2006, s. 208

⁸² Olin-Scheller, 2006, s. 15

⁸³ Bommarco, 2006, s. 42

⁸⁴ Rosenblatt, 2002, s. 36

I samband med forskarnas tankar pekar enkätresultatet på att dansklassens lärare har en förståelse för elevernas intresse och erfarenhet, vilket har resulterat i att det bara finns elever i den klassen som sätter sig under kategorin "bokslukare". Lärare Anna har en förståelse för sina elevers läsvanor i en större utsträckning än vad lärare Lisa har, vilket kan förklara skillnaderna som finns i de olika estetiska linjerna. Rosenblatt menar att undervisning är en fråga om att öka en individs kunskap om hur tolkning går till, genom att få hen att reflektera självkritiskt över läsprocessen.⁸⁵ Hon förklarar även att lärarens roll är att utveckla transaktioner mellan enskilda läsare och enskilda litterära verk, samt att en lärare måste lära sig förstå sina elever och hur deras temperament och bakgrund kan komma att ligga till grund för upplevelsen av litteratur.⁸⁶

Det som också går att tyda utifrån enkätundersökningen och intervjuvaren är att lärare Anna som undervisar dansklassen teoretiskt utgår från Rosenblatts tankar genom att införa ett långvarigt umgänge med litteratur.⁸⁷ Frågan är om detta överensstämmer med Rosenblatts teori om att läsning medför en social känslighet, där elever genom olika texter har blivit medvetna om olika människors personligheter och kulturella ramar. Även om både lärare Lisa och lärare Anna använt sig av olika metoder och mängd litteratur i sin undervisning pekar resultaten på att samtliga elever främst läser på grund av att de lär sig om andra människor och kulturer eller att det är stimulerande att vara i en annan miljö och tid. På grund av detta resultat kan det vara klokt av lärare att använda sig av Olin-Schellers studie kring olika textvärldar, och inte se fritidsläsning och skolläsning som separata, utan en del i läsvanors helhet. Bommarco menar att litteraturens bidrag till unga människor är att den är utforskande och upptäcktsresande, och att läsning kan ge olika former av insikter och upplevelser.⁸⁸ Varför är det då viktigt att läsning ska vara antingen eller?

I elevintervjuerna framkom det tydligt att danselev Rebecka lyssnar och tar till sig det hennes lärare undervisar om till skillnad från film- och fotoeleverna samt konsteleverna som inte nämner sin lärare i den utsträckning som Rebecka gör. Det kan bero på det som presenteras under *lärarintervjuer*, att lärare Lisa tycker att den formella färdighetsträningen dominerar i hennes klassrum och inte litteraturläsning. Lärare Anna tycker till skillnad från

⁸⁵ Ibid s. 36

⁸⁶ Ibid s. 54

⁸⁷ Rosenblatt, 2002, s. 148

⁸⁸ Bommarco, 2006, s. 44

Lisa att litteraturläsning har en viktig roll i svenskundervisningen då den inte bara utvecklar elevers historiska förståelse och språkutveckling, men även de existentiella frågor elever har. Enligt Molloy ska inte lärare nöja sig med att elever läser "utan att tänka", utan att kursplanens riktlinjer är tydliga och betonar vikten av att elever aktivt ska delta i samtal och diskussioner, samt att de ska lära sig om andra kulturer och tankar som andra människor har.⁸⁹ Bommarco stödjer detta och menar att skönlitterära texter i skolan är en identitet- och kulturskapande aktivitet som lär elever självreflektion och bidrar till kunskapsutveckling.⁹⁰

En faktor som också är av vikt är det Svedner presenterar när han förklarar att läsförmågan ökar genom att läsa mycket, vilket bland annat lässvaga elever har svårigheter med. Deras väg till ökad läsning kan dock gå via personliga intressen eller erfarenheter, men även om genrer som intresserar dem eller facklitteratur används kan det uppstå svårigheter.⁹¹ Problemet som återkommer i denna undersökningen är dock inte lässvaga elever, utan elever som inte är intresserade av fiktionsläsning. Rosenblatt presenterar begreppen *effe- rent* och *estetisk* läsning som kan vara till hjälp för lärare i undervisningssituationer, där lärare lär sig elevers bakgrund och erfarenheter till litteraturläsning för att se om elever läser för att de vill fokusera på det allmänna och ytliga eller om de läser ur ett personligt och känslomässigt perspektiv.⁹²

Sammanfattningsvis är receptionsteorin och forskarnas tankar öppna för tolkning. Resultatet i denna undersökning pekar på att läraren som använder sig av mer läsning i sin undervisning lyckas motivera och inspirera elever till att utveckla sina kunskaper och vanor kring läsning, dock till priset av att läraren kanske går utanför ramarna för Skolverkets riktlinjer och styrdokument för att uppnå detta resultat. Studierna som ligger till grund för denna uppsats pekar på att det blir svårare med läsning i takt med att tekniken utvecklas, och att det är viktigt för lärare att fortsätta med att utveckla elevers läsvanor så gott det går. Studierna pekar även på behovet av att blanda läsning på fritid med läsning i skolan, eftersom allt elever läser utvecklar deras intellekt, livs- och språkerfarenhet och kulturella ram.

⁸⁹ Molloy, 2008, s. 70

⁹⁰ Bommarco, 2006, s. 11-12

⁹¹ Svedner, 1999, s. 32

⁹² Rosenblatt, 2002, s. 10-15

Referenslista

Bjørndal, C R.P. (2005). Det värderande ögat. Stockholm: Liber AB.

Bommarco, B (2006), *Texter i dialog - En studie i gymnasieelevers litteraturläsning*, Malmö Studies in Education no 25, Doktorsavhandling i Svenska med didaktisk inriktning, Malmö Högskola.

Ingemansson, M. (2016) *Lärande genom skönlitteratur. Djupläsning, förståelse, kunskap*. Stockholm: Studentlitteratur

Malmgren, L-G (1996) *Svenskundervisning i grundskolan*. Lund: Studentlitteratur

Molloy, G. (2008). *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur

Olin-Scheller, C. (2006). *Mellan Dante och Big Brother: En studie om gymnasieelevers textvärldar*. Doktorsavhandling, Karlstads Universitet, Estetisk-filosofiska fakulteten, Litteraturvetenskap

Rosenblatt, L. M. (2002). *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*. Lund: Studentlitteratur.

Svedner, P. O. (1999) *Svenskämnet och svenskundervisningen*. Uppsala: Kunskapsförlaget

Internetkällor:

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://www.codex.vr.se>. (Hämtad 2017-05-01)

Bilaga 1

Enkätundersökning om elevers fritidsläsning på det estetiska programmet.

Tjej: Kille: Årskurs och linje:

1. Vad är du för typ av läsare?

- Bokslukare
- Läser i perioder
- Läser sällan
- Läser aldrig

2. Vilken/vilka bokgenre föredrar du?

-Fantasy	-Skräck	-Deckare
-Verklighetsbaserat(biografer)	-Science fiction	-Kärleksromaner
-Klassiska verk	-Historiska romaner	
-Lyrik, dikter och noveller	-Serier	

3. När och var läser du som mest? (ex. hemma, skolan, bussen, under lov etc.)

Svar:

4. Läser dina föräldrar eller dina syskon fiktion?

- Ja
- Nej
- Vet ej

5. Varför läser du?

- Jag läser för att jag vill det
- Mina föräldrar vill det
- Min lärare vill det
- Annan orsak

6. Vad betyder läsning av fiktion för dig?

- Jag märker att mitt språk utvecklas och att jag lär mig nya ord

-Jag lär mig mycket om andra människor och andra kulturer

-Stimulerande att vara i en annan miljö och en annan tid

-Annat

7. Hur många böcker läser du:

Per vecka_____

Per månad_____

Per år_____

8. Vilken är din favoritbok?

-Svar:

9. Om du inte läser något ovan, vad läser du isåfall?

-Faktaböcker

-Veckotidningar

-Dagstidningar

-Annat_____

Bilaga 2

Intervjufrågor

Jag tänkte först visa enkäten jag delat ut till eleverna för att låta läraren ha en tanke kring frågorna jag ska ställa.

Intervjufrågor till lärare Lisa och Anna.

1. Hur ser du på läsning av skönlitteratur och dess plats i svenskundervisningen?

(Utifrån egna tankar, och förhållningssätt till styrdokumentet)

2. Hur ser din terminsplanering ut sett till hur mycket och vad elever får läsa?

(Vad och hur mycket får dina elever läsa under en termin och ett läsår?)

3. Hur motiverar och inspirerar du elever att läsa både i skolan, och på deras fritid?

(Har du exempel på metoder eller strategier för att motivera dina elever till att läsa mer skönlitteratur?)

4. Hur förhåller du dig som lärare till elever som tycker om att läsa och till dem som inte tycker om det?

(Hur undervisar du elever som är svaga på att läsa? Och hur undervisar du de elever som inte visar något intresse alls?)

5. När fungerar läsning av skönlitteratur bäst i svenskundervisningen?

(Finns det speciella tillfällen där du känner att undervisning om skön- och genrelitteratur fungerar som bäst?)

Bilaga 3

Intervjufrågor

Intervjufrågor till konstelev Sandra, film- och fotoelev Danne och danselev Rebecka. (Utifrån enkätfrågorna)

1. Vad för du för typ av läsare?

Vad och hur mycket läser du?

2. Vilken är din favoritgenre när det kommer till litteratur?

Samma favoritgenre när det gäller TV?

3. När tror du att du läser som mest? (under olika tider på dygnet, veckan, månaden eller speciella tillfällen som lov och semester?)

Var läser du som mest? (konkreta ställen som skolan, hemma, på bussen osv)

4. Vet du om dina föräldrar eller syskon läser?

5. Vet du varför du läser?

Är det på grund av någon i din närhet som familj och vänner, eller kanske din lärare?

6. Vad betyder läsning av fiktion för dig?

Vad tror du att lär dig? Eller är det enbart för att komma bort från verkligheten?

7. Vet du hur många böcker per vecka, månad eller år du läser?

8. Har du någon favoritbok?

Deniz Özgurdamar

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se